

*Ji 23'yan
Enver Aytikin:*

Dîrok li rastiya xwe digere

Rûpel 8 - 9

Samî Berbang:

*Li Kurdistanê
rewşa tenduristiyê
jî ne asa ye*

Rûpel 3

Sîrwan Rehîm:

*Karaseta
Helebçeyê di
helbesta kurdî de*

Rûpel 4 - 5

Cemşîd Bender:

*Zimanê arî ji
Zagrosan li Evrûpayê
belav bûye*

Rûpel 10

LI HEVHATINA PKK û PDK'ê, ji bo aştîyeke giştî rê vekir. Ji bo ku yekî di navbera rêxistinên kurd de pêk bê, rêxistinên kurd amadekariya civîneke berfireh dikin. Piştî peymanê PKK'ê û PDK'ê, partiyên Kurdistanê biryar dan ku li Sûriyeyê bicivin. Li gorî agahiyan wê rêxistinên sereke yê Kurdistanê tevî beşdarî wê civîne bibin.

Tê gotin ku serokê PKK'ê Abdullah Öcalan jî beşdarî wê civîne dibe. Her wiha tê gotin ku wê di wê civîne de li ser mercên avakirina Kongreya Neteweyî niqaşan bikin. Li hêla din dewleta tirk jî ber ku nikare rê li ber wê civîne bigire, gefan li Suriyeyê dixwe.

VAN DEMÊN dawîn, çapemeniya tirk dest bi provakasoyanan kir. Li hemberî wê girtiyên jî dest avêt hin çalakîyên wekî grevên birçibûnê.

Nivîskarê rojnameya Hürriyet Yıldırım Çavlı di nivîseke xwe de ev çalakî wekî destpêka serhildanan nîşan dide. Ew dibêje: "Heke di girtîgehên de hin tedbîr neyêne hildan û Wezîrê Dadê yê Tirkiyeyê Mehmet Ağar hin şaxên girtîgehên ku di bin destê wî de nîn in, nexê bin destê xwe wê serhildan di girtîgehên de dest pê bikin. Her çiqas ew dibêje: "divê polîs nebin wezîrê dadê jî", parêzeriya Mehmet Ağar hildigire ser milên xwe."

NÛÇE

Li Kurdistanê rewşa tenduristiyê jî ne asa ye

Li Kurdistanê wekî hemû problemên din, meseleya tenduristiyê jî bi politîkayên bingehîn ên dewletê ve girêdayî ye. Ji ber şer, di warê tenduristiyê de jî, rewşeke awarte heye. Li gorî raporeke Tûm Saġlık-Senê di sala 1994'an de li Amedê 31 hezar kes bi nexweşiya tayê ketine, 18 kes emelî bûne û 5150 kes bi tifoyê ketine. Her wiha di heman salê de 62 kes bi sorikan ketine.

Ev hefte di salnameya resmî de wekî Heftiya Tenduristiyê hatiye binavkirin. Her çiqas wekî Serokê ÎHD'ya Amedê Mahmut Şakar jî dibêje, li Tirkiyeyê cejn û pîrozbahîya tiştên ku nîn in, tê kirin jî, me xwest bi munesebata wê heftiyê li rewşa tenduristiyê ya mirovên li Kurdistanê çavekî bigerin. Lewma, me ji bo agahiyê serî li hin sazîyên ku têkildarê wê mijarê ne, da. Tiştên ku hatin gotin, bi piranî rewşa heyî diyar dikin û pêwîstiya hinek bergiriyên di wî warî de destnîşan dikin.

Derdikeve holê ku li Kurdistanê mirov êdî ji ber ku ketine derdê lijiyanêmanê, tiştên wekî tenduristî û perwerdehiyê girîngiya xwe winda dikin di çavên mirovan de.

Serokê ÎHD'ya Amedê Mahmut Şakar, diyar dîke ku serlêdanên ku li ÎHD'ya Amedê tên kirin, li gorî yê ku li ÎHD'yên Stenbol û Enqereyê dibin, hindikî in. Lewre mirov êdî îşkenceyê wekî tiştêkî jî rêzê dibînin. Şakar balê dikişîne ser nexweşîyên şobî (têger) û dibêje: "Heke hin tedbîr nayên girtin, wê li herêmên wekî Wan û Culemergê gelek kes bimirin."

Li ser wê mijarê Sekreterê Perwerdehiyê yê Tûm Saġlık-Senê Dr. Muqmet Can, ji raporeke ku ewê derxin, hin reqeman pêşkêş dîke. Li gorî wê raporê di sala 1994'an de li Amedê 31 hezar kes bi nexweşiya tayê ketine, 18 kes emelî bûne û 5150 kes bi tifoyê ketine. Her wiha di heman salê de 1162 kes bi sorikan ketine. Hin nexweşiyên ku herî zêhf li herêmê têne dîtin ev in: Ta, emel, tîfo, dîzanterî, sorik, zerik, paratîfo.

Ji van hin nexweşiyên wekî duşaxe (difterî), xeneqîk, derdekurtan (tetenoz) û sorik nexweşiyên ku bergiriyê wan bi derziyê (aşî) gengaz in.

Dr. Can diyar dîke ku reqemên di raporê de ji sazîyên resmî yê dewletê, wekî miduriyetên tenduristiyê yê bajarên, hatine stendin. Lewre jî divê mirov bizanibe ku hejmarên rastîn ji van gelekî zêdetir in. Dîsa jî ev rapor dide zanîn ku di navbera salên 1990 û 94'an de ji ber pneumanîa (zatûre) di 0-1 saliya xwe de 116, di 1-4 saliya xwe de 48 zarok li Amedê mirine. Her wiha di navbera 5-9 saliya xwe de 19 zarok mirine, sedema mirina wan nehatiye diyarkirin.

Sedema bingehîn a rewşa xerab şer e

Bi gotinên Serokê ÎHD'ya Amedê jî eşkere dibe û rewşa tenduristiyê mirovan berî şer jî ne baş bûye, lê piştî şer xerabtir bûye. Her wekî di pêşgotina rapora Tûm Saġlık-Senê de jî hatiye diyarkirin, pêkhatina derfetê tenduristiyê jî bo mirovahiyê hê jî wekî xewnekê ye. Lê her sal li dora 900 milyar dolar li çekanê xerckirin, heke ev pere li mirovan bê xerckirin, pêdiviyên bingehîn ên 2 milyar kesî tên temînkirin.

Niha li Kurdistanê wekî hemû problemên din, meseleya tenduristiyê û hêvotîyê jî bi politîkayên bingehîn

ên dewletê ve girêdayî ne. Serokê Komeleya Mafên Mirovan Şaxê Amedê Mahmut Şakar li ser wê yekê wiha dibêje: "Jêderka hemû arîşeyan nenasîna mafê kurdan ê beşdarbûna jiyana civakî û siyasî bi nasnava xwe ye." Şakar bi bîr dixe ku li herêmê rewşeke ne-asayî heye. Serokê ÎHD'ya Amedê, gotina endamên heyeteke biyan, piştî ku çûne taxeke koçberan tîne zimên. Ew gotin rastiyê bi şeweyê baş diyar dikin: "Jiyana di wê rewşê de, bi serê xwe bînpêkirina mafên mirovan e."

Divê bê gotin ku tevî mirovên ji rêzê, kedkarên ku di wî warî de xebatê dikin jî hin caran ji tenduristiyê xwe, heta ji canê xwe dibin. Heta niha gelek xebat kirin tenduristiyê jî ber sedemên cur bi cur hatine girtin, îşkence lê bûye, hatine kuştin. Li gorî agahiyên ku Dr. Muhamet Can dide, heta niha 15 endamên Tûm Saġlık-Senê hatine kuştin. Dema tenduristî bi destê xebatkarên wê nekeve, her hal wê jî bo mirovên ji rêzê xewn be.

SAMÎ BERBANG

Karesata Helebçeyê di helbesta kurdî de

Heke ku bûyera Helebçeyê wîjdanê hemû mirovahiyê bihejîne û wisa bike ku ew li hemberî wê zilm û zordestiyê, dengê xwe bilind bikin, çawa wîjdanê gelê kurd nahejîne. Xuya ye ku di nav gelê kurd de, çîna rewşenbîran û di nava wan de jî, şairên kurd dengê xwe yên zelal ji bo wê bûyera bi êş bilind kirin û bi helbestên resen û afirîner di şîna Helebçeyê de, beşdar kirin.

Bêguman heke ku Helebçe ne ya me be jî, dîsa em li hemberî karê wisa hov radiwestin û dîsa jî, stranên jê re bibêjin. Lê belê, ji ber ku Helebçe, wê birîna bi jan û êş dikin laşê me, êşkera ye ku emê zelaltir stran jê re dibêjin û sirûdên nemir ji bo wê tomar bikin.

Şairê me Mihemed Kurdo, wê tawanê ew qas mezin dibîne ku mohra berpirsiya cinayetê li eniya hemû cîhanê dixe:

*Morêkî tawan bû / le cergey welatî,
Sitem û Pêşmerge û çiyawe / Be rojî nîwero/
Nayane cebîni dinyawe..*

BI KURMANCÎ

*Moreke tawanê bû / Li nava welat,
Sitem û pêşmerge û çiya / Bi roja nîwero/
Li eniya dinyayê dan.*

Gelê kurd gelekî wisa ye ku, awêtebûneke ruhiyeta wî bi siruştê welatê wî ve heye. Xweşikiya nîştîmanê wî, wisa kiriye ku, her tim hez ji bedewî, aştî, azadî û nazikiyê bike. Lê dijmin jê re dibin asteng û wî mafê mirovahiyê dagir dikin, bi wê helwest û dagirkeriya dijminan, jîngeh û hemî tiştên din tîna lewitandin.

Şêrko Bêkes, di pir şîrên xwe de, qala Helebçeyê dike. Di şîrên wî de, jîngeh heman jîngeh e û nîştîman jî, her heman nîştîman e:

*Çwardey mang bû/ Le ser Goyje,
Ba qelmekey firanim/
Katê girtmewe û pê m nûsî,
Pol pol firîn wişekanim/
Panzey mang bû
Sîrwan qelmekey birdim/Katê girtmewe
û pê m nûsî,
Bûn be masî şîrekanim..
Şanzey mang bû/ Ax şanzey mang,
Ke Şarezûr qelmekey/ Lê wergirtim,
Katê daymewe binûsim/ Wek Helebce;
Wişik bûbûn pencekanim..*

BI KURMANCÎ

*Çardehê mehê bû/ Li ser Goyje,
Ba qelma min bir/ Dema min qelem
girt û pê nivîsî,
Peyvên min ref bi ref firîn..
Panzdehê mehê bû/
Sîrwan qelma min bir,
Dema min girt û min pê nivîsî/
Şîrên min bûn masî..
Şanzdehê mehê bû/ Ax şanzdehê mehê,*

*Ku Şarezûr qelma min/
Ji dest min girt,
Dema da min, ku ez binivîsim/
Wekî Helebçe,
Tiliyên min hişk bûbûn..*

Diyar e Helebçe ji xeynî ku tawanê ke mezin û zilmeke neheq bû li gelê kurd hat kirin, her wisa bahoze û lehiyê ke ew qas dijwar bû, ku hemû çokên berxwedanekê pê hatin şikestin. Li hemberî teknolojiya hêzên mezin ên dinyayê, pêwîst bû êdî gelê kurd stratejiya xebata xwe biguhêre. Lewre di Helebçeyê de û li hemberî çekê kîmyewî hemû tişt û kes hişk û bêcan diman.

Êşkera ye ku, Helebçe ji aliyê Saddamê mirovkuj ve hat şewitandin û wêrankirin. Lê belê li hemberî Helebçeyê ji xeynî wî, dewleta Îran û hêzên me bi xwe jî, xwediyê tawan in. Ew bûyerên dilşewat hemû ji aliyê Şêrko Bêkes ve, di pirtûka "Derbendî Pepûle" de, pir zelal tîna zimên:

*Le berdem em hewa şête da/
Kê detwanê be pêwe biwestê?
Kê destwestan nabê?/
Her le Gatakanî Zerdestewe,
Ta Sermayey Marks/
Ta şimşêrekeş Zülfeqar,
Rişanewe û bilqiyar kird û xip bûn.*

*Bo sibeynê/ Minarekan darelektirîkî
milyan helekêşam.*

*Hendê destî xoşim, pencekanî xomyan
edzî.*

***

*Seyir bû, ew rojem qet qet le bîr naçê
Le taqe raste şeqamî em leşe sard û sîre
da/ Çawî zeqim biribûwe pasdarêkî
riş nûranî/ Be ser minî Helebcewe de-
gîrya û/ Keçî xêra xêraş destî ekird be
gîrfanî da û/ Le denke mîwîjî gilêneka-
nî Sine û Sablaxî exward.*

BI KURMANCÎ

*Li pêş vê hewayê dîn/ Kî dikare li ser
lingan bisekine?
Kî şaş namîne?/ Her jî Gatayên Zer-
deşt,
Heya Sermayeya Marks/ Heya Şimşêra
Zulfîkar/ Vereşîyan û xeniqîn.*

***

*Ji bo sibe/ Minareyan darê elektrîkê ya
milê min hilkişandin.
Hin destên min bi xwe jî, pençeyên min
didizin.*

***

*Ecêb bû, tu car ew roj ji bîra min naçê.
Di şeqama vî laşê sar û ziwa de,
Min bi çavên xwe yên şaşmayî li pasda-
rekî rû bi nû dinihêrt,
Ji bo Helebceyê digiriya,
Lê bi lez jî, dest dibir bêrika xwe,
Ji mîwîjên çavên Sine û Sablaxê dix-
war.*

Ev e mergesat, ev e tora tawana ku,

ji aliyê siyasetvanên hemdemî ve, wê dawî tê danîn û Helebçeyê, wê kevok xweşik û bedew dixin nav. Vêca di nava wan bûyer û çêbûnên aloz û tevlihev de Şêrko Bêkes bi awayekî pir balkêş peyv dane axaftin û bîyî ku zorê bidaxwe, di nav şîrên bedew de, ew bûyer ra bi tirs û dizew bi cih kiriye. Ji wê wêzîfeya hunera bedew jî, ev e.

Ji wan şairên ku bi awayekî hunerî şewazeke bedew Helebçe di çarçoveyê şîr de, bi cih kiriye, yek ji wan jî, Refîq Sabîr e. Refîq Sabîr di hembêza afirandinê de, lawîkekê di guhê Helebçeyê hemû gelê kurd de dibêje. Lawîkê Helebçeyê ku, şîrekî dirêj e Refîq Sabîr heke çend berhemên xweş hebin, ku bo wê tevkujîyê hatine nivîsandin, yek ji wan jî ev şîrê nemir e, ku jê re hatî ye nivîsandin. Vî şairî karîbûye bi şîr waza xwe ya taybet lorînekê ji wê şîrê de re bibêje:

*Rabe role neberdekem/
Rabe şare şehîdekem.
Rabe hawar û firmêskî/
Xolemêşî korpekanî
Bişorewe/ Rabe wîjdan û cwamêrî,
Be ser em dunya dune da/ Bibeseşewê.
Rabe lekey şermezarî/ Ser rûxsarî da
tekanman
Bo bisrewe/ Manayekî niwê bo tawana
Bo yeksanî û/ Birayetîdîroznaney
Tor û masî û/ Pet û gerdin,*

Cil û bergên dora Mûşe (2)

Li hêrêma me, mêr şal û şapik werdigirin, ku dîroka şal û şapik pir kevn e. Pirtir li gundên çiya kal li xwe dikin, ku îro hema bibêje ev celeb girêdan nemaye. Li herêmê, şal û şapikên ku xwediyê şeklên cihê cihê ne, têne bikaranîn. Wekî şal û şapikên xercîkirî, yên bi şift û xetên stûr û zirav, yên dûz û sade.

Me, di nivîsa xwe ya pêşîn de, cil û bergên keç û jinan dabû nâsîn. Her wiha pê re xişr û zêr û ziberên wan jî. Îcar, di vê nivîsa xwe ya dawîn de, em dê li ser cil û bergên bûk û mêran bisekinên.

Girêdana serî ya bûkan

Por bi bendên rengîn ên hirî ve tên honandin. Kofi û gulik li serî têne danîn. Pişt re, li dora kofiyê pûşî têne pêçandin. Pûşî jî, bi celebên ji hev cihê têne girêdan. Pûşî, ji paş û ji kêlekan ve têne bestandin û serên wan jî bi jêr ve têne berdan. Bi pey re jî, li raserê lêçekeke spî, ku dor bi morî û pûlên rengîn in, li ser wê jî, pûşiyêke spî tê danîn.

Girêdaneke din jî wiha ye: Lêçekeke spî li ser kofi û gulikan tên werkirin. Li dora lêçekê, ji heft rengî pûşî têne pêçandin. Li raser wan jî, lêçekeke spî tê danîn.

Wergirtina bûkan

Keçikên ku dibine bûk, derpê (şalwar), binkirask li ser wan jî fistanekî ku pêşî girtî û dawa wî xemilandî li xwe dikin. Li ser wî fistanî jî, fistanekî dûz û ku ji qumaşên pir heja û buha ne, werdigirin. Ew cil, ji qumaşên bi sîm, ji qedîfeyên bi sîmê ku dirûvê hevrişim pê dikeve, tên dirûtin.

Di pey wan de, cepken (mîntan) tê wergirtin, li newqê jî qûşax û kembera zîv tên girêdan. Malbatên zengîn, kembera zîv bi kar tînin. Dîsa, bûkên malbatên zengîn, qedîfeyên bi sîm û yên birqok ên ku dişibin hevrişim, li xwe dikin. Bûkên xizanan jî qumaş û qedîfeyên ji rêzê li xwe dikin.

Ji hêla din ve, goreyên rengîn an jî sade û harûk an jî çarox dikine piyên xwe.

Cil û bergên mêran

1) Şal, 2) Şapik, 3) Papax, egal, pûşî, kefi, derbend, 4) Ebayê ji mû 5) Îşlik, 6) Gomlek, 7) Gora rîs, 8) Çarox an

jî harûk 9) Qûşax 10) Destmal
1) Hemayîl, 2) Nivîştên sêgoşe, 3) Saetên ku kostekên wan zîv in 4) Manik 5) Kerkvan

Wergirtin

Li herêma me, mêr şal û şapik werdigirin, ku dîroka şal û şapik pir kevn e. Pirtir li gundên çiya kal li xwe dikin, ku îro hema bibêje ev celeb girêdan nemaye. Li herêmê, şal û şapikên ku xwediyê şeklên cihê cihê ne, têne bikaranîn. Wekî şal û şapikên xercîkirî, yên bi şift û xetên stûr û zirav, yên dûz û sade.

Şal û şapik, ji hiriyê tên çêkirin. Pêşî ev hirî bi teşiyê tê ristîn. Pişt re, li herêmê bi tewnan ew tên raçandin.

Gava ku şal û şapik tê wergirtin, li bin derpê û kiras li xwe tên kirin. Li ser şal û şapik jî, cepkenekî ku ji eynî qumaşî ye, tê wergirtin. Ji ber ku li herêmê zivistan sar û dirêj dom dike, mêr ebayek li xwe dikin, ku ji hirî û rîs tê çêkirin. Ev jî heye, kesên ku eba werdigirin, serokê êlan, axa û zengîn in. Li nava xwe jî qûşaxeke rîsîn dipêçin. Bi giştî, qûşax mezin û dirêj in.

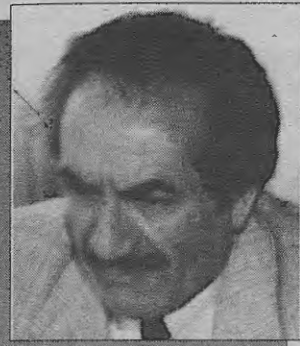
Mêr bi piranî, egal, pûşî, kefi, derbend, papaxa rîsîn didine serê xwe û li dorê jî, egal an jî kefiyek tê pêçandin.

Li herêmê girêdana serî jî, xwediyê gelek celebên e. Wekî din, mêr, goreyên rengereng dikine piyên xwe; bi taybetî havînê yên hirî û zivistanê jî yên rîs. Harûk û çarox jî bi kar tînin.

Tiştên ku mêr bi xwe ve dikin.

Li herêma me, mêr hemayilan, nivîştên sêgoşe diavêjine stûyên xwe. Hin jî bi nava xwe, bi sînga xwe û bi milê xwe jî datînin. Wekî din, manik diavêjin milên xwe, kerkvan jî bi milên xwe ve girê didin û saeta ku kosteka wê zîv e, dikine ber xwe.

XELEF ZINARÎN
Wergera ji tirkî:
ZANA FARQÎNÎ

● 12. 4. 1995 Avrêl

Parlamentoya Kurdistanê ya li Derveyê Welat (PKDW) hate avakirin. Roja 12'ê avrêlê Li bajarê Holandayê Laheyê, li Salona Nederlands Congres Gebouwê vebû. Endamên parlamentoyê di bin serokatîya İsmet Şerîf Wanî de li hev civiyan.

Parlamento ji 70 endamî pêk dihat, Yaşar Kaya wekî serok hate hilbijartin. Piştî avabûnê, 3 civînên giştî çêkirin, heke mirov li gorî mējûyê li dû hev rêz bike: Li bajarê Awustûryayê Vîyanayê, li bajarê Rûsyayê Moskovê û li bajarê Danîmarkayê li Kopenhagê. Her civîna giştî ya ku Parlamentoya Kurdistanê li welatekî pêk dianî, dibû sebeb ku tēkiliyên wî

welatî û Tirkîyeyê xera bibin. PKDW, di nava salekê de çalakîyên dîplomatik ên girîng li dar xistin û ji bo kurdan jî biryarên girîng standin.

PKDW, ji bo ku Kongreya Neteweyî ya Kurdistanê were avakirin jî, biryarek da û ji bo wê jî, komîteyeke amadekar da damezirandin. Ev komîte, jî bo pêkanîna wê armancê xebatên xwe didomîne.

● 10. 4. 1991 Avrêl

Serhildana Başûrê Kurdistanê ya avrêla 1991'an, ji aliyê hêzên dewleta Iraqê ve bi êrîşeke hovane hate perçiqandin. Bi hezaran kurdên Başûrê Kurdistanê koçberî Tirkîye û Îranê bûn. Piştî avabûna hêza çakûç, piraniya wan, vegeyriyan başûrê Kurdistanê.

AWIR

Kurd keda erzandin

Panela Enstîtuya Kurdî bi navê "Li Kurdistanê Guherînên Sosyolojîk" li NÇM'ê roja 30'yê avrêlê çêbû. Birêveberiya panelê, zimanzan Feqî Hüseyin Sağnıç kir. Kesên ku wekî axaftvan ji bo panelê hatibûn dawetkirin ev bûn: Dîrokzan Dr. Cemşîd Bender, Nivîskar Faik Bulut, Serokê İHD'ê Ercan Kanar, ji TOHAV'ê Parêzer Bedîa Buran, Nivîskar Altan Tan, Sendîkavan Münîr Ceylan, Dîrokzan Torî û Nivîskar İsmail Göldaş. Ji wan Dr. Cemşîd Bender û Faik Bulut beşdar nebûn, Ercan Kanar jî ji ber hebûna karê xwe bi mesajekê lêborîna xwe xwest.

Pêşî ji TOHAV'ê Parêzer Bedîa Buran li ser rewşa psîkolojiya zarokên kurd û qanûnên ku mafên zarokan diparêze û dewletê li gorî peymanê Cenevreyê îmza kirine axaftinek kir. Wê diyar kir ku dewlet ji qanûnê, madeya 29'an û xalên wê bi kar nayîne. Li gorî wê, dewlet ji bo ku zarokên kurd bi zimanê xwe yê zikmakî perwerdehiyê nebinin vê madeyê bi kar nayîne. Li hêla din da zanîn ku zarokên kurd di nava şer de dijîn, tesîra şer psîkolojiya zarokan xerab dike, ev ji aliyê sosyologan ve jî hatiye îsbatkirin.

Bedîa Buran bal kişande ser mehkemeyên ku ji bo zarokan çêkirine û îşkenceya ku li zarokan tê kirin jî, wê got: "Dîsa dewlet bi awayekî qanûnên xwe dide bin piyan. Li Tirkîyeyê 5 heb mehkemeyên zarokan hene, lê zarok li DGM'yan tene darizandin."

Piştî wê, li ser di dema neolîtîk de olên kurdan û cihê ku kurd lê jiyane û lê belav bûne, bi lêkolînên xwe yê taybet Dîrokzan Torî axivî. Dîrokzan Torî di şikeftan de resmên ku li Mezopotamyaya Jorîn hatine çêki-

rin, tēkiliya di navbera wan û resimên ku li herêma Wan, Qers û cihên din hene, anî ziman. Dîrokzan Torî diyar kir ku ji bilî kurdan tu kes di Serdema Neolîtîk de li Mezopotamyayê nejiyaye û bapîrê kurdan ji qeraxê Baltîqê hatine li Mezopotamyayê bi cih bûne.

Nivîskarê me Altan Tan jî li ser ola îslamê û oldariya kurdan xeber da. Wî axaftina xwe bi vî awayî domand: "Dibêjin 'kurdan bi darê zorê ola îslamê qebûl kirine' tişteki wisa nîn e. Heke tişteki wisa hebûya, li Mezopotamyayê suryanî, asurî, ermenî û kurdên yezîdî jî hene, ewê jî bibûna misilman. Lewre kurdan di dema Hz. Ömer de di sala 639'an de dîmê îslamê qebûl kirine."

Li ser asîmilasyona ku Osmanîyan li ser kurdan kiriye jî, Nivîskarê me İsmail Göldaş axaftinek kir. Göldaş ji nameyeke generalekî biyan, ku ji bo parastina gelê kurd li Amedê di sala 1824'an de nivisiye, dest pê kir. Di nameyê de behsa asîmilê kirin, kuştin, îşkenceyên ku osmanî li kurdan pêk anîne, xwend. Ji xeynî nameyê, wî jî hin dîrokzan û gerokên biyan ku pirtûk li ser kurdan nivîsandine, pasajin xwendin.

Sendîkavan Münîr Ceylan jî, li ser tēkoşîna çîneyîyê ya li Kurdistanê rawestîya û wiha axivî: "Li Kurdistanê dewlet polîtîkayên taybet bi kar tîne. Ew dixwaze kurdan ji xwe re wekî quweta kedkariyê bi kar bîne, ziman, çand û hunera kurdî qedexekirin, vê armancê derdixe holê. Ew dixwaze tēkoşîna çîniya li Kurdistanê jî, li gorî ku polîtîkaya wê daniye, bimeşe. Ji ber vê yekê jî kesên ku li hemberî vê polîtîkayê dertên jî ceza dike."

METİN AKSOY

ÇAVDÊRÎ

AMED TÎGRÎS

Girîngiya berhevkirin û vejandina folklorê

Folklor, wateyeke xwe ya gelek berfireh û dewlemend heye. Mirov dikare ji edet, ji bermayî, berhem û jiyana hezar salan re folklor bibêje. Di zimanê ewrûpî de "folk" bi wateya "xelk" e. "folklor" jî dibê berhemên gel an jî jiyana gel. Folklor, ansîklopediya bawerî, jibermayî û parastina kultureke kevin e. Ji ber ku tirk wateya folklorê bi şaşî bi kar tînin, em kurdên bakur jî, wekî tirkan bi kar tînin. Yanî folklor ne bi tenê gerandina govendê û gotina çend stranan e. Folklor her aliyê jiyana gel e. Ji ber vê yekê mirov dikare hem vê mijarê baştir veke û hem jî girîngiya berhevkirina berhemên folklorî bide diyarkirin.

Bingeha ziman û edebiyata neteweyî li ser berhemên folklorîk ên bi hezar salan tê avêtin. Ew neteweyên ku hîmê ziman û edebiyata xwe li ser berhemên folklorîk ava nekin, seqet û nexweş dimînin. Ewrûpî ji 400 sal berî niha ve, dest bi vî karî kirine û ziman û edebiyata xwe ya kevin û ya nûjen li ser vê yekê ava kirine. Mesela Swêdî di sala 1632'an de, dest bi xebata berhevkirina berhemên xwe yê folklorîk kirine û pişt re wê xebatê, bi navê Akademiya Swêdê heta îro didomînin.

Îro hewcedariya me bi xebat û dezgehên wiha heye. Akademî û enstîtuyên me divê xebatên wiha bi program û proje bikin. Di demeke nêzik de berhemên folklorîk ên kurdan ên hezar salan ji bin axê û ji ser zimanan bigirin berhev bikin. Mirov dikare xebata berhemên folklorîk wiha bi sernivîsan rêz bike: 1) Navên cografî: Navên gund, bajar, çiya, deşt, newal, gelî, çem... 2) Jiyan li gund û bajaran, 3) Mîmarî û malzemeyên xanî û avahîyan. Nav û bikaranîna wan, 4) Tiştên navmalê û bikaranîna wan, 5) Xwedîkirina heywanan li gorî demsalan, berhemên ku ji heywanan tên, 6) Çandinî: Cotkirin, çandin û çînin, bêder rakirin, 7) Nêçîr û nêçîrvanî. Dem û cureyên nêçîran, alet û çekên nêçîrê, 8) Navên mirov û heywanan bi kurdî, 9) Rez û bexçe: Xebat û berhemên ku ji wan tên yek bi yek, 10) Xwarinên kurdî û amadekirina wan, herêm bi herêm, hişkîrîn û hilanîna xwarinên zivistanê, 11) Navên giya, kulîlk, dar û beran, 12) Cil û berg: Cilên mêr, jin û zarokan, li gorî her herêm û her demsalê, 13) Senetên bi dest: Çêkirina xirc, kilîm, çerm, xalîçe, caw, oberî, meşref.. Cêr, dîzik, tembûr, tifîng, dolab, dergûş, gîsin, das, bivir.. 14) Pîvan: Kurdan berê dirêjahiyê bi çî pîvane û giranî bi çî pîvane? Wekî tuxt, weqî, bihost, gav û hwd.. 15) Bûyîna zarokan, nîşan, next (qelend), dawet, zayî, jinberdan, şîn, cejnên neteweyî û yê dîni, 16) Edebiyata gel: Mîtolojî, destan, stran, xebroşk, çîrok, mamik, lihevhatî, lezgotin, gotinên pêşîyan, dua, nifir, biwêj (deyîm), pêkenin, listikên zarokan, gotinên argo... 17) Amadekirina ferhengên zarava û devokên kurdî.

Belê, berê li Sovyeta kevin û di van salên dawiyê de jî, li Swêdê, di vî warî de hinek xebat hatine kirin û berdewam in jî. Lê ev xebatên şexsî ne. Ji aliyê din ve, ew kesên ku bi van karan ve dadikevin, bi xwe zanebûna wan têrî nake. Hema çî bi destê wan dikeve berhev dikin. Bêplan û proje ne. Haya yekî ji yê din tune. Wekî ku min li jor nivîsand, di her war û şaxî de xebat tune ye. Di xalekê-dû xalan de xebat tene kirin. Ev jî bi piranî berhevkirina çîrok û stranan e. Gencîneya (xezîneya) zimanê kurdî folklorê kurdî ye. Pêwîst e ku her sazî û kesên kurd li ser vê yekê baş bifikirin. Ev, karekî rêxistinî, zanyarî, dîsîplîn û ser û beriyê dixwaze. Divê baş bê zanîn heta ku ev yek pêk neyê, zimanê kurdî jî tu car, nabe zimanekî nûjen û dewlemend!

Ji devê Enver Aytekin çîroka 23'yan, ku ew bi xwe jî yek jî wan e

Dîrok li rastiya xwe digere

Ji aliyê çepê ve rêza pêşîn: Enver Aytekin, Cenap Karakaya, ?, Dr. Nuran Bozer (Akşit), rêza paşîn: Veysel Akkaş, Vecdi Özgüner û Gönül ?, di sala 1950'an de ji ber ku efûkirina Nazım Hikmet xwestine têne mehkemekirin.

PORTRE / ENVER AYTEKÎN

Enver Aytekin, di sala 1927'an de li navenda Sêrtê hatiye dinyayê. Diya wî ji Eşîra Elîkan, bavê wî jî, ji Eşîra Aşîtan e ku ji mêj ve ye ji Hesenkêfê hatine û li Sêrtê bi cih bûne. Hê jî hin lêzimên wî li Sêrtê dijîn. Ew bi xwe ji sala 1965'an û bi vir ve neçûye Sêrtê, feqet qeyda wî ya nifûsê hê jî li ser Sêrtê ye.

Aytekin dibistana pêşîn û navîn li Sêrtê, lîse jî li Amedê temam dîke. Zanîngeha Hîqûqê jî li Stenbolê dixwîne. Lê ji ber "muhiil-î şeref" angû "ji ber ku li dijî rûmeta pîşeyê kar kiriye", rê li ber wî hatiye girtin û tu car nikaribûye ebûqatîyê bike.

Enver Aytekin, cara yekemîn; di 1946'an de ji ber Partiya Kedkaran (Emekçi Partisi) tê binçavkirin. Cara duyemîn jî, di civîna ji bo efûkirina Nazım Hikmet de, tevî 7 hevalên xwe di sala 1950'yan de tê girtin û 6 mehan li Girtîgeha Sultanahmetê dimîne. Wî li ser vê mijarê serpêhatîyek xwe ji me re got:

"Komeleyeke me bi navê "Komeleya Ciwanên Perwerdehiya Bilind" hebû. Rojê jî bo efûkirina Nazım Hikmet, me bi hevalan re civînek li dar xistibû. Polîsan jî êrişî ser ve civînê kiribû û der heqê 8 kesan de tehkîqat vebûbû. Piştî mehkemeyê ceza li me hate birîn. Me biryar temyîz kir û şande mehkemeya bilind (yargıtay) da ku careke din lê binêrin. Yargıtayê biryara ceza rakir. Dosyaya me hat mehkemeyê, lê mehkemeyê dîsa eynî ceza da me. Îcar dosyaya me şandin heyeta giştî. Wê jî biryara mehkemeyê xera kir û mehkemeya me jî bi vî awayî xelas bû. Wê demê li vê dozê bi navê Neft Beg dadgerekî bi nav û deng dinihêrt. Îcar Neft Beg li pey mehkûmkirina me bû, wê çaxê.

Piştî çend salên din, rojê jî ber weşanxaneyê (li Çağaloğluyê, Sosyal Yayınlar) ez dam sekinandin. Gerçî min ew nas dikir ka kî ye. Ji min pirsî got: 'Navê we Enver Beg e?'

Min jî got: 'Belê'. Dû re dewam kir: 'Enver Beg! Di wê tarîxê de bi neheqî min biryara mehkûmiyeta we dabû. Feqet şertên wê demê wisa bûn. Li ser me jî gelek zordarî hebû û me jî zêde ji wan tiştan fêhm nedikir. Gelo ku ez ji we îstirham bikim, hûnê min efû bikin?' Min piştî wî mist da û jê re got: 'Musterîh bin ku me ew tişt ji bîr kiriye jî.' Dû re got: 'Hûn hevalên xwe yê din jî dibînin gelo û hûn dikarin vê daxwaza min ji wan re jî bibêjin?' Min got: 'Belê. Ez wan dibînim û li ser navê wan dibêjim ku hûn musterîh bin û tu kîna me jî li hemberî we nîn e.'

Piştî mehkemeyê bi qasî 20 sal derbas bûbûn herhal. Ev tiştê gelekî xweş bû, ji aliyê însanîyê ve."

Aytekin di sala 1963'an de jî tevî 22 kesan (di dîrokê de ev bûyer mîna 23'yan tê zanîn) tê girtin. Serpêhatîya xwe ya 23'yan jî jixwe bi firehî ji me re behs kir.

Enver Aytekin, bi Aziz Nesin û Kemal Tahir re, beriya sala 60'î dest bi karê weşanê dîke û bi hev re Weşanxaneya Düşün ava dîkin. Piştî demeke din, dev ji karê weşanê berdide û rojnamevantiyê dîke. Li gorî gotina wî, pêşî li Rojnameya Tamimê dixebite. Di sala 1962'an de jî bi Edip Karahan re rojnameya Dicle-Fıratê derdixê. Ji aliyê resmî ve kar û barê rojnameyê Edip Karahan dimeşîne. Aytekin jî bi navê 'Ahmet Botanlı' nivîsarên xwe di vê rojnameyê de tevî yê Edip Karahan, Musa Anter, Yaşar Kaya, Dr. Sait Kırmızıtoprak û hwd. diweşîne. Ev kovar, piştî ku 8 hejmar derdikeve, weşana xwe di 1963'yan de dide sekinandin.

Weşanxaneya Sosyalê jî di sala 1962'yan de ava dîke û ev weşanxane 34 sal e ku kar û barên xwe bi rêkûpêk didomîne. Li gorî gotina Aytekin, li vê weşanxaneyê pêşî pirtûka nivîskarekî îngilîz, bi navê "Sosyalizm" çap dibe, bi mebesta hînbûna tewra dewletê, ya li hemberî weşankariya kurdan.

Ev demek e ku em bi armanca eşkerekirina dîroka nêzîk a kurdan xebatên lêkolînî di rojnameyê de diweşînin.

Vê heftiyê jî hevalên me

AYNUR BOZKURT û

DÜZGÜN DENİZ bi Enver Aytekin re -ku wî bi xwe di nav bûyera 23'yan de cih girtibû- hevpeyvînek çêkîrin. Em ji devê wî mijara 23'yan diweşînin

Di sala 1963'yan de ez û Edip Karahan me biryara derxistina kovarekê da. Dû re jî me kovara "Dicle-Fırat" derxist. Berpîrsê kovarê Edip bû. Di vê kovarê de tevî me, heval û nasên me yê kurd jî dinivîsandin. Di hejmarê duyemîn de min nivîsarek bi sernavê "Doğu Meselesi" bi înzeya mustear "Ahmet Botanlı" weşandibû.

Piştî derketina hejmara 4'an ji 5'an, di Rojnameya Cumhuriyetê de nivîsareke bi îşareta sê stêrk (***) li ser kovara me derketibû. Ew nivîs bêîmze derketibû, lê dî re em hîn bûn ku bi wê îşaretê Berpîrsê Karên Nivîsaran Cevat Fehmi Başkurt nivîsaran amade dîke. Di wê nivîsê de tê gotin ku "heke nivîsên bi vî rengî werin weşandin, wê di demeke nêzîk de ji Rohhilat dengê top û tîfingan were" (qesta wî nivîsaran min a bi navê "Doğu Meselesi" ye). Piştî wê nivîsa Başkurt, Kumandarê Artêşa Sêyemîn ji Erziromê telefonî rayedarên li Stenbolê dîke û zorê dide wan ku kovara me were girtin. Dû re em hîn bûn ku Cevat Fehmi Başkurt wekî Berpîrsê Stenbolê ya Teşkilata Emniyeta Neteweyî (MİT) xebatê dîke. Li ser vê yekê dozger der heqê me de dozê vedike û rojê jî bo îfadeyê gazî me herduyan kirin. Tabî me wisa li hev kiribû ku, mijar çî dibe, bila bibê berpîrs Edip e û mesûliyet li ser min nîn e. Pêşî gazî min kirin, ji min pirsîn ka "Ahmet Botanlı kî ye", min jî got: "Berpîrs li derve ye jê bipirsîn." Piştî demeke din gazî Edip kirin û îfadeya wî standin. Careke din gazî min kirin, gotin: "Hevalê te qebûl kiriye ku te ew nivîsar hazir kiriye." Lê min dizanibû ku ne rast dibêjin, min ew yek qebûl nekir. Dû re bi qasî 10 mehan ceza li Edip hate birîn.

Eleqeya nivîsa min û 23'yan

Vêga hûnê bibêjin ku çî eleqeya vê bûyerê û 23'yan bi hev re heye? Pêşî me jî tiştê nizanibû, lê dî re derket holê ku eleqeya bûyera 23'yan bi vê yekê re jî hebûye.

Îcar wê demê di 1963'yan de bi taybetî li Stenbolê orf-î îdare (rêveberiya leşkerî) hate îlankirin. Piştî wê jî em 14 hevalên kurdên ji Tirkîyeyê Hasan Buluş, Enver Aytekin, Edîp Karahan, Ergun Koyuncu, Ali Anagür, Kemal Bingöllü, Mehmet Bilgin, Fethullah Kakioglu, Doğan Kılıç Şihhesenanlı, Musa Anter, Ziya Şerephanoglu, Yaşar Kaya, Medet Serhat, Sait Elçi, tevî 9 xwendekarên kurdên Iraqê Abdulsettar Hemawendî, İbrahim Mamxidir, Xazî Dizeyî, Nejad Remzî, Fuad Derwiş, Talat Şerîf Muxtar, Seîd Ebdurrehman, Cemal Alemdar, Fîrûz Felahat hatin binçavkirin. Pêşî em birin Girtîgeha Harbiyeyê ya Leşkerî. Deh rojan em li wir man. Dû re gotin ev der ne musaît e, em şandin Garnizona Balmumcuyê. Em li wê derê bi qasî 2-3 mehan man. Car caran em dibirin ba dozger ji bo agahiyên. Lê şevêkê saet li dora 12'ê şevê, zabit hatin tevî min, Yaşar Kaya û Ali Anagür birin ofîsa midurê girtîgehê. Li wê derê me dît ku gelek zabitên hêzên hewayî û kesên sîvîl rûniştine. Min ji meseleyê fêhm kir. Ji ber wê min ji midur re (albay) got: "Em vêga di bin berpirsiya te de ne. Di qanûnê de tê gotin ku, kesên di bin berpirsiya girtîgehê de bin, ji her tiştên ku bînin serê wan, rayedarên girtîgehê mesûl in. Hûn nikarin me teslîmî kesên nediyar bikin."

Deriyê Ziverbeyê kurdan vekir

Albay bi ser min de qirîya. Êdî tiştêk ji dest me nehat. Em li sê erebeyan siwar kirin. Ji wir jî birin Lengergeha (îskeleya) Kabataşê, em derbasî aliyê din bûn. Dema ku em gihîştin wî alî, çavên me hate girêdan. Dîsa bi wan erebeyan birin cihekî din. Ew cihê ku em lê sekinîn ne nava bajêr bû, cihekî zehf tenha bû. Dû re em hîn bûn ku, ew der Koşka Zihnişîpaşa bû. Nemaze bi navê Ziverbeyê naskirin. Wê çaxê haya me ji kontrgerîla falan tune bû. Belkî kontrgerîla hebû, lê me hiç nebihîstibû. Êdî ew hîs bi me re çêbû ku ev tişt ne normal e. Dû re, em di nêrdewanekê re daketin odeya jêr ku pace jî tê de tune bû. Çavên min vekirin, lê hevalên min ne li ba min

bûn. Yaşar û Ali biribûn cihekî din. Di wê odeyê de bi tenê maseyek hebû. Piştî demekê din yekî sîvîl (ev jî albayekî ji Erziromê bû) hate ba min, da ku îfadeya min bistîne.

Di bin ronahiya projektorên taybet de dixwest ku bi min hin tiştan bide qebûlkirin. Li ser wan pirsên eletewş min jê re got: "Ku tu pirsên bîmantik ji min bipirsî ezê bersivê bidim, lê ku tu wisa nekî, ez jî tiştêkî nikarim bibêjim. Ger tu zorê li min bikî, ew tiştên ku ez bibêjim jî, ewê tev derew bin û ew jî bi kêrî we nayên."

Li ser wê tewra min, rengê pirsên wî guherîn. Êdî navê hin hevalên min ji min dipirsî. Min jî digot: "Belê, ez wan kesan nas dikim. Hin ji wan hevalên min ên mektebê ne, hin ji wan jî, ji welêt nas dikim û tîkiliyên me jî hene." Dawiyê ji min pirsî: "Ahmet Botanlî kî ye?" Min jî jê re got: "Me bersiva vê pirsê te jixwe berê dabû. Yekî din an jî ez, çi ferq dîke ji bo we? Ma hûnê jî ber nivîsekê min bi dar de bikin?" Piştî 2-3 saetan, ku îfadeya min xelas bû, ew jî çû, dûre Yaşar û Ali anîn ba min.

Piştî ku pirsîyarkirina kontrayan xelas bû

Demek bi şûn de, yekî din hat û ji me xwest ku em xwe tazî bikin û bi tena bi derpî û fanorî bimînin. Me cilên xwe danê û di wê seqemê de, me sibeh anî. Serê sibê wan bi xwe cilên me anîn û dan me. Piştî 8-9 rojan, gardiyaneke hat û got ku amade bin û hûnê herin. Min wisa bawer kir ku tehkîqat xelas bûye û em tînin berdan. Feqet erebeyaya ku em tê de bûn, çawa ku here Balmumcuyê, lê piştî demeke din riya xwe zivirand û berê xwe da Girtîgeha Orhaniyeyê. Ji ber ku hevalên me hê li Balmumcuyê bûn, nedixwestin ku haya wan ji rewşa me çêbe. Hevalên me yê din jî wekî me ji van merhaleyan derbas bûbûn û dî re jî ew anîbûn Girtîgeha Orhaniyeyê.

Piştî sê mehan em dîsa birin Balmumcuyê. Jixwe mehkemeya orf-î îdareyê jî qerara bêselahiyetiyê da û piştî rojeke din em bi balafirên kargoyê şandin Enqereyê. Li wir em birin Yekî-

neyên Hêzên Zirxî. Çend mehan em li wir man. Ji ber çi bû, em nizanin, lê ji me re hate gotin ku, ev der ne musaît e û ji wir em şandin Mamakê, Dibistana Ziman û İstixbaratê. Em xistin qawîşekê ku li kêleka qawîşa Talat Aydemir (yek ji cûntaxwazên Tirkîyeyê bû) û hevalên wî bû. Herî zêde em li wir man. Piştî 8-9 mehan îdianame ji me re şandin ku doza me li Genelkurmayê wê were dîtin. Dawiyê em derketin mehkemeyê. Wekî ku me rêxistînekê ava kiribe em tînin darizandin. Em hê li Balmumcuyê bûn, hin xwendekarên kurdên Iraqê jî anîbûn ba me. Hin ji wan li tipê, li îktisadê û hwd. dixwendin. Dî re dîmeneke wisa derxistin holê ku, wekî me bi wan re rêxistînekê çêkiribe, ji bo avakirina dewleta kurd a serbixwe. Îcar tiştêkî enteresan heye. Yekî bi navê Hemawendî -ji kurdên Iraqê- heye ku ew bi xwe û hevalemê me Doğan Kılıç, bûne sebeb ku em werin girtin. Gava ku em ketibûn xebata kar û barê weşankariyê, Doğan jî bi serê xwe bi Hemawendî re ketiye tîkiliyê. Lê belê haya kesekî ji me tune bû.

Serlistikvanê bûyera 23'yan: Hemawendî

Hemawendî zilamekî zehf cihêreng bû, bi dîtina min wî hinekî rojnamevanî dikir, lê ji xeynî vê jî, wexta ku îktidara Nûrî Sait Paşa li Bexdayê bûye, ew ji wan re jî bo temînkirina jinan xebitiye, yanê li min biborin produktoriya seksualîteyê (qewadî) kiriye. Dema ku General Qasim İktidarê bi dest dixe Hemawendî jî, ji wir direve, diçe Lubnanê. Dixwaze ku ji Lubnanê derbasî Tirkîyeyê, ji wir jî, di ser Îranê re here Kuweytê. Rojekê li Lubnanê radyoya xwe dide tamîrê (ew însanekî wisa bû ku her tim bi teçhîzat digeriya, yanê çi tiştên elektronîk hebûna bi xwe re digerland, mîna radyo, televîzyon û hwd. Heta cara yekemîn min televîzyon li ba wî dît) û li wê derê bi tesadûfî rastî Baytar Nûrî (M. Nûrî Dêrsimî) tê. Pê re tîkiliyê dafîne û ji Baytar Nûrî re behsa çûyîna xwe ya Stenbolê dîke û jê alîkariyê dixwaze. Baytar jî navê rehmetî Musa Anter û navnîşana wî didê. Lê dema He-

mawendî tî Stenbolê, çawa dibe nizanîm, navnîşana Musa Anter peyda nake û bi tesadûfî bi Doğan Kılıç re hevnasîna wan çêdibe û tîkiliya wan xurt dibe.

Piştî çend rojên din Hemawendî û Doğan bi hev re diçin Konsolosxaneyê Îsraîlê da ku alîkariyê ji wan bixwazin. Xwedêgiravî alîkariyên ku ji Îsraîlê bistînin, wê bişînin Iraqê. Randevûyekê bi wan re eyar dikin, lê yekî ji Emniyeta Neteweyî ya Tirkîyeyê tî randevûyê. Ew kes çawa dikeve navberê, êdî ew nayê zanîn. Belkî Konsolosxaneyê Îsraîlê agahî dabe û gotibe "du kesên ku çi tişt in, ne belî ne, hatine û alîkariyê dixwazin" falan. Cihê randevûyê jî li 'Taşlık'ê ye, berê qehwexaneyek û mala İsmet Paşa hebû li wê derê. Ew hê jî hene ez nizanîm. Memûrekê tî wê derê -ji MÎT'ê ye- dibêje: "Temam emê alîkariyê bidine we, lê hûn çi ne, çi kes in, hûn kê temsîl dikin? Bêgumanlî rêxistîneke we jî heye?" Ez dibêjim qey Doğan Kılıç bersivê dide -çûnkî Hemawendî Tirkîyeyê falan nas nake, nikare wisa bersivê bide- dibêje ku: "Rêxistîna me tune, lê di nêzîk de wê çêbe."

Doğan Kılıç însanekî wisa bû ku her kesî, xwe jê dîr digirt û bi taybetî ez. Mesela dema min ew bidîta min riya xwe diguherand. Doğan tevî min navê 14 kesan daye wî kesî. Tabî ev bû ferseke gelekî baş ji bo wan. Piştî tehkîqat û darizandinê falan, derket holê ku ev tev, tiştên xeyalî ne, lê ev tişt bi bihayeke giran li me bû bar. Xelashûna me ya jî vî bûyerê jî, hinekî enteresan e. Li Mamakê di celseya yekemîn a mehkemeyê de me îtiraz kir. Me got ku ev mehkeme nikare li vî dozê binêre, rayeya wê tune ye. Çûnkî di nav me de kesên ji eskeriyê nînin û tu eleqeya wê bi orf-î îdareyê re jî tune. Armanca îlankirina orf-î îdareyê jî gelekî bi sînor e. Tenê ji ber bûyerên 21'ê Gulanê, orf-î îdare hate îlankirin."

Ji madeya 125'an em dihatin darizandin

Dema min wisa îtiraz kir, hevalên ji Iraqê gotin: "Kekê Enver tu çi dikî?" Wan wisa bawer dikir ku, wê werin berdan. Dî re heyeta mehkemeyê hinekî navber da mehkemekirinê û dîsa hatin. İtiraza me qebûl kirin û biryar dan ku, tu rayeya mehkemeya Genelkurmayê nînin e ku li vî mehkemeyê binêre. Li ser vî yekê em carekê dîm şandin Stenbolê, da ku mehkemeyê sîvîl çêkin. Pêşî em birin Girtîgeha Leşkerî ya Orhaniyeyê, ji ber ku li Girtîgeha Sultanahmetê cih nemabû. Gerçî piştî demekê, em şandin wê derê jî. Li Mehkemeya Cezayê Giran a 5'emîn, ji madeya 125'an em hatin darizandin.

Dihat xwestin ku em werin dardekirin, lê ji xeynî Hemawendî û Doğan Kılıç tahlîyeya me xwestin. Dî re jî gotin: "Ji aliyê ewlehiya pergala civakî ve ne rast e ku li Stenbolê ev mehkeme çêbe." Îcar doza şandin Enqereyê, Mehkemeya Cezayê Giran a 2'yemîn. Dawiyê li vî mehkemeyê jî xeynî Doğan û Hemawendî (li wan 10 meh ceza hate birîn) me beraat kir û em hatin berdan. Vê pêvajoyê 11 meh domandibû û ji ber ku em bi temamî 23 kes ji wê dozê hatin darizandin, ev bûyer wekî "Bûyera 23'yan" kete dîrokê.

Zimanê arî ji Zagrosan li Ewrûpayê belav bûye

Dîrokzan Cemşîd Bender “Zimanê arî ji Zagrosan li Ewrûpayê belav bûye”, dibêje û koka kurdan bi huriyan ve girê dide. Li gorî wî, kurd li gelekî kevnare yê Zagrosan e. Kurdan li vê heremê, çinîn û çandinî kirine; sewal kedî kirine; bi navê dewlet ava kirine.

F. ALÎNO pê re pevivî.

Birêz Cemşîd Bender, hûn bi xebatên xwe yê dîrokî yê li ser kurdan tîn naskirin. Ji kerema xwe re hûn dikarin der heqê koka kurdan de ramanên xwe, bi kurtî ji me re bibêjin?

– Kurdan, ji berbanga dîrokê heya roja ku em tê de ne, li Zagrosê cih girtiye. Ne gelekî ku jî derve hatiye vir û cih girtiye. Gelê kurd bi xwe, xwediyê axa Zagrosê ye. Li gorî min xwediyê Zagrosê yê ewil civaka gutî ye. Min bi xebatên xwe, bi lêkolînên xwe yê zanistî ev destnîşan kir. Subarî û lulubî beşek ji vî gelî ne. Dibe ku subarî, navekî erdnîgarî be jî. Ancax, di dema dîrokê ya nivîskî de, gutiyan, di dawiya 3 hezar salî de (B.Z) mîna kalikên xwe 125 salî serwerî kirine.

Di navbera salên 2000 û 1000 (B.Z) de gelê kurd, bi navê qasît û mîtanî dewlet ava kirine. Çend sal pêş de, ûrartû û med bi xurtî derketine ser qada dîrokê. Hemû dîrokzan baş dizanin ku, gelê ûrartû neviyê huriyan e. Ev jî, ji vê dibizire ku gutiyan mirovahî ji şikeftan derxistine, dest bi çinîn û çandinî kirine, sewal kedî kirine. Bi vî awayî mirov bûye eşrefî mehlûqat. Ji ber vê yekê, ji bo ronîkirina dîroka kurdan pêwîst e ku li ser gutiyan lêkolînên qenc çêbin.

Ji ber van sedeman em gutiyan ji dema neolîtîkê heya kalkeolîtîk digirin û di dîrokê de cihê wan çî ye, bi zanistî li ser wê yekê lêkolînên çêdikin. Mîrov dikare bibêje nûnerên Serdema Sifirê (pexir) û serdema Hesin dîsa ji kurdên hurî ne û neviyên wan in. Vêga di nava 2000 salî de li holê, ji ber ku gutî tune bûn, qiralên asûriyan mîtanî, qasît û ûrartû wekî gutiyan hesabandin.

Qiralê Asûr Salmanazar piştî gutiyan, di 900 salî de wiha dibêje: “Mîna stêrkê vêketiye gelê gutî, vêga ne bi piranîtiya xwe, bi cehd û tundiya xwe, bi toqîn û bi rûxantiya xwe jî hatine naskirin. Neyartiya wan li hemberî min jî domiya.” Salmanazar piştî şerên ku kiriye jî wiha dibêje: “Ji sînorê Araratê heya Tur Abidînê xwîna gutiyan mîna avê herikiye”

Dîsa Qiralên Asûriyan Tiglatpileser (1112–1079) berî çêbûna Îsa bi 1100 salî di kitabeyekê de wisa dave nivîsandin ku li hemberî gutiyan gelek serkeftin kesibandiye an jî bi dest xistiye..

– Hinek dîrokzan dibêjin ku kalikên kurdan med in. Li gorî van dîrokanan medên ku bi zimanê arî dipeyivin ji bakurê Ewrûpayê hatine. Li ser vê yekê hûn çî dibêjin?

Fikir û ramanên ku dibêjin med ji bakur hatine Zagrosê iflas kiriye. Li gorî belgeyên arkeolojîk, median koçberiyê wisa nekiriye û ji deverêke din nehatine Anadolê, ev rind hat fêmkirin. Çandiniyê li Zagrosê pêşî dest pê kir. Li nav Ruha û Samsatê kolaneke arkeolojîk çêbû û Newala Çorî hate dîtin. Newala Çorî, vêga tê zanîn ku bajarekî çandiniyê yê herî kevn e (Ev kolan di sala 1983’yan de çêbû).

S.İzzet Güven, (Li ser tezên Cemşîd bender) wisa

diaxe: “Sê heb zimanzanên swêdî bi şîrikatî pirtûkek weşandine û li ser zimanê me dibêjin ku, Dihate bawerkirin ku zimanê Hînt–Ewrûpî berê li nava stepên rûs, li hêla Başûr derketibû holê. Ev ziman bi barkirina hinek civakên êrîşkar li Anadolê û Ewrûpayê belav bûbû. Vêga berî ku ev koçberî biqewime, li Zagrosê hem çandinî û hem jî zimanê Hînt–Ewrûpî hebû û dihat axaftin” (S.İzzet Güven, Özgür Ülke 20.12.1994)

Heta niha mîsyoneke wisa li ser kurdên med hebû, ku ew ji başûrê ûris ji nav çolteran bar kiribûn û zimanê Hînt–Ewrûpî bi vî awayî belav bûbû.

Bes ev tezeke çewt e û vêga nema tê pejirandin. Di demeke nêzik de ji Zanîngeha Cambridge Pr. Colin Renfrew û Gerînedeyê Enstîtuya Rojhilat û Zanyarê Gürcistanê Thome Gamkrelidze, der heqê vê mijarê de her yekî pirtûkek nivîsandine. Van her du nivîskaran, di kovara navdar a ku li Amerîkayê diweşe, Scientific American de, her yekî gotarek nivîsandiye û ji tezên wan î zanistî tê fêmkirin ku, zimanê kurdî bi çandiniyê re derketiye holê.

Di van salên dawîn de li Zagrosê gelek kolanên arkeolojîk çêbûne û bi saya wan pir çewtî sererast bûne. Yanê berî her tiştî hate pejirandin ku zimanê arî li Anadolê û Zagrosan derketiye holê.

Me wekî dîrokzanê kurd, berî van her du nivîskaran ev rastî gotibû û tesbît kiribû. Me bi saya lêkolînên xwe fêm kiribû ku, zimanê arî berî koçberiya median a ku ji bakurê ûris pêk hatibû, li Zagrosê derketibû holê û pê dihat axaftin. Bermayiyên vî zimanî digihêjin dîroka dema zû û berî Îsa bi 2000 salî. Dema wê ya dereng jî digihêje berî Îsa 3000 salî. Gava ku zimanê arî berî Îsa bi 2000 salî ji derve hatibe Zagrosê bi koçberiyê, wê koçberiyê herî mezin çêbûbûya û şopa vê koçberiyê, wê bihata xuyakirin an jî dîtin.

Prof. Götze, Arkolog E. Forer, Paul Krestschmer, L. K. Palmer, Prof. Bilge Umar dibêjin ku koçberiyêke wisa çênebûye.

Nemaze Arkeolog û Dîrokzan K. Bittel dibêje ku îdiayeke wisa bi belgeyên arkeolojîk nehatiye îspatkirin. K. Bittel û kesên zanyar, li ser seramîk û hestiyên insan lêkolîn çêkiribûn û berî ku zimanê arî derve holê û gava ku derketibû holê jî bi tu awayî, ne li aliyê Trakyayê, ne jî li aliyê Kafkas û Kurdistanê ber bi Zagros û Anadolê koçberiyêke êrîşkar, tundî û rûxanî çênebûye.

Bûyera koçberiyê an ji nav çolterên ûris derketiye holê, li Almanyayê di dema Hitler de ji aliyê Mirovê Zanyar Fittz Schochermeier hatiye îdiakirin. Hîngê Hitler dixwest li Ewrûpayê niştîmanekî dayik zeft bike, ji ber vê yekê jî armanca wî bilindbûna nîjada alman bû. Bi taybetî da gotin ku ji nîjada Îndo–German ji derve hatine Anadolê. Lewme teza Hitler piştî mi-

rîna wî hat terikandin.

–Hûn nerîna dîrokzan Mehrdad İzady, ya ku dibêje “Tu tîkiliyêen Zerdeştîyê bi kurdan re tune ye” çawa dibînin?

Di rojnameya Cumhuriyetê de lêkolînek derket. Rojnameyêke ku berjewendiyên îdeolojiya fermî di parêze dibêje, kok û binyada ola zerdeştî bi kurdan ve girêdayî ye. Zerdeşt, di dema serweriya median de, ramangirekî navdar bûye.

Ji gutiyan heta kurdên îro, di dîroka filozofîya kurdî de jî feylozofekî navdar û mezin e. Ez dixawazim vê bibêjim. İzadî dikare bêje ku tu tîkiliyên misilmantiyê jî bi ereban re tune. Lê ev gotin çiqas dibê tişteki rast? Min di pirtûkên xwe de Zerdeşt û filozofîtiya wî çiqas pihêt bi şarezatiya kurdî û dîroka kurdan ve girêdayî ye, li ber çavan raxist.

Hevalê min ê nivîskar birêz E. Xemgîn, birêz Siraz Bilgin der heqê baweriya zerdeştî de lêkolînên xwe weşandin. Ez pêşniyaz li İzady dikim, bila van pirtûkan bixwîne. Gelê kurd, heta misilmantiyê, yanê berî 1200 salî bawerî bi Zerdeştîyê aniye.

Piştî misilmantiyê, kurdên ku ji ber şûrê îslamê fiilîtin û derketin serê çiyân, bi navê alewîtiyê baweriyên ku ji zerdeştî standibûn, domandin. Kurdên ku li deştan man, bi darê zorê baweriya sîmî pejirandin. Bûyer bi kurtasî ev e. Gelo M. İzady, ezîdîti û alewîtiyê qet nekolandiye?

Min di 18’ê pûşperê de berî Konferansa Dîrokê ya Lozanê, li Berlînê kofransek da, tîkiliyên ezîdîti–alewîti û zerdeştîyê min anî ber çavan. Gava ku tîkiliyê zerdeştîyê bi kurdan re tune be, li gorî min tîkiliyê ezîdîtiyê û tîkiliya alewîtiyê jî bi kurdan re tune. Tîkiliya ku di nava zerdeştîyê û gelê kurd de min danîye ber çavan, bi kurtasî di rojnameya Yeni Politika de weşiya.

NAVENDA ÇANDA MEZOPOTAMYAYÊ bi konseran, bi konferansên li ser sînemayê û konferansên li ser Peymana Lozanê û çalakîyên hunerî, kulturî, vê hefteyê jî didomîne.

● **7.4.1996** **Yekşem**

Demjimêr 14:00 Ji Beşa Hunerên Dîbarî ya NÇM'ê; Filmê 'Klamek ji bo Beko'

Demjimêr 18:00, Konsera Los Paşaros

● **10.4.1996** **Çarşem**

Demjimêr 18:00, Semînera İsmail Gölbaş a li ser Peymana Lozanê

● **11.4.1996** **Pêncşem**

Demjimêr 14:00, Komîsyona Çandê ya Komeleya Mafên Mirovan (IHD) nîqaşa li ser sînemayê. 'Serdema Sînemayê tê pirsîyarkirin, Mafên Mirovan û Sînema, Koçberî û Sînema

Demjimêr 18:00, Konsera Koma Ezgînin Günlüğü

● **12.4.1996** **În**

Demjimêr 18:00, Konsera Onur Akın

● **13.4.1996** **Şemî**

Demjimêr 14:00, Şanoya Jiyana Nû (Rojbaş)

Demjimêr 18:00, Konsera Aşşegül, Stranên evîniyê

RÛDAN

Kela Nîxolû

dê kîna te jî bibêje

Li Kozanê çiqas eşîretên kurd dijîn? Xwediyên kîjan navçe, gund, zozan, birc û kelatan bûn? Kîjan gel, ji kîjan deverê anîn û dan ser milk û warên wan? Koçberên faşîlbûyî bi çi awayî ajotin kûstanên navçeyên Anadolê? Bersiva van pirsan û gelek pirsên din ên girîng di nav rûpelan de bala mirov dikêşe û mirovan, dibe 150 salan berî niha.

Apê me yê kal birêz Dr. Abdullah Duman lêkolînek li ser dîroka kurdan dabû min. Nivîskara wê Zeynep Doğan e. Mêjûya kurdan wekî çar beşan daye xuyakirin. Gelek tiştên ku hatine serê kurdan û me nebihîstine, di nav rûpelên wê de diyar in. Gelek spas ji birêz Dr. Abdullah re, ku derfeta xwendina wê berhevkirina bi nîrx da min. Destên xwişka Zeynep jî her sax bin û eşê nebînin.

Mijara beşa çaran li ser serhildana kurdên Kozanê ye. Bi rastî jî, haya min ji wê berxwedanê tune bû. Bala min kêşa û min gelek tişt ji bo xwe jê girtin. Hêvîdar im, di demeke kurt de bête çapkirin û bi berfirehî bigihîje destê xwendevanên welatparêz.

Li Kozanê çiqas eşîretên kurd dijîn? Xwediyên kîjan navçe, gund, zozan, birc û kelatan bûn? Împeryalîstên îngilîz ji bo ku li wê deverê pembû bidin çandin, kurd çawa bi destê osmaniyan kirin qurban? Kîjan gel, ji kîjan deverê anîn û dan ser milk û warên wan? Piştî Fermana Tanzîmatê yên ku navên xwe danîn "pêşverî" çawa herêm kambax û wêran kirin? Di wê serhildanê de jî tovê dubendî û xiyaneîtiyê bi çi awayî di nav berxwedanvanên kurd de, dane belavkirin û reşandin?

Bira çawa kirin dijminê birayan? Da ku pilingan ji lat û çepêrên bilind bînin xwar, çi rêkên xiyaneîtiyê bijartine? Îslahiye û Osmaniye çawa bûne navçe û kurd bi darê zorê, lê dane biçihkirin? Koçberên faşîlbûyî bi çi awayî ajotin kûstanên navçeyên Anadolê û kirin mêvan? Bersiva van pirsan û gelek pirsên din ên girîng di nav rûpelan de bala mirov dikêşe û mirovê xwedanwîjdan û bawerî, dibe 150 sala berî niha.

Hê di wan rojan de rayedarên osmaniyan bi piştevaniya kedxwarên rojavayî, ev herêmên girîng girtine û nîrxandine. Berjewendiyên xwe di valakirina wê kewiya Kurdistanê ya ku vedibe di aliyê rojava de, dîtine. Hatina wan a Kurdistanê ya ku vedibe li aliyê rojava, şkenandî-

na wî dergehê ji pola, ketina wan a Kurdistanê bi hêsanî çêbûye. Lê kurdan jî bi dilekî xweş dest jê bernedaye û bi rûmetî berxwedan kirine; xwîna xwe dane rijandin û xwîna dijmin jî rijandine; serê xwe li ber neyara neçemandine. Careke din xiyaneîtiyê di nav de û birakujî li wan bûye mêvan. Dijminê kevnar, ji bo faşîlkirina kurdan gelek rê bijartine. Lê rêka gelek feyde jê dîtî, dîsa dubendî û bêtifaqiya kurdan bûye.

Wekî hemû serhildanên kurdan, di Serhildana Kozanê de jî xayîn, xwefiroş, kirêgirtî, tirsonek, wêrek, egîd, zana û mîrxas hene.

Hebûna aqilmend û xweşmêrên kurdan serbazê osmanî Ahmed Cewdet Paşa jî înkâr nake. Hin dîtî û bîrsivên wan xistine nav bîranînên xwe yên bi navê Pirtûka Marûzatê jî.

Dema berxwedan bi germahî dom dîke, paşayên êrişker dixwazin ku berxwedanê bişkênin, ji bo wê Kelata Nîxolû ya xerabe didin avakirin. Kelat li deverê pir stratejîk e û li ser rê û rêbarên herêma Şarişê ye. Alîkariya aborî ji Stenbolê dixwazin û dest didin avakirina kelatê. Di nav dîwarên kelatê yên herifî de, hin kevirên nû, hin jî yên kevnar hene. Paşayê osmanî du rêzikên li ser keviran ku bi zimanê yewnanî ne, dide wergerandin. Mijara nivîsîna ev e: 'İskender li vir zagona darizandinê çêkiriye.' Paşa: "Xuya ye ku ev kelata kevnare carekê jî İskender daye tamîrkirin." ji ber ku nivîs li ser kevirên nû ne.

Lê bersiva qetîlê osmanî ya rast û durîst çend mehan bi şûn de mezinê Eşîra Ekbaziyân Şêx Ehmed dide. Şêx, li ser daxwaza talankeran rojekê li baregeha wan a leşkerî dibe mêvan.

Careke din guh bidin bersiva Şêx Ehmed ya ku di nav nivîsînên Ahmed Cewdet Paşa de cih girtiye:

"Paşa!... Di wê deverê de gelek artêş hatin û çûn. Ev artêşa jî dê biçe. Vê Kela Nîxolûyê ku kerba İskender got; kîna te jî dê bibêje. Vê ji bîr neke."

Î. CULEMERGÎ

TÎŞK

MEDENÎ FERHO

Stûna Neteweyî

Bêguman parlamento, saziya neteweyî ya herî bilind e. Nasname û rûmeta gelan e... Pîrozî û şahiya vê avaniyê, ji kar û barê wê û biryarên bingehîn ku dibine stûna civata koman, tê. Helbet ev kar û bar biryar jiyana gel e... Em dikarin bi dîroka berdewamî jî bi nav bikin. Sedem ew e ku, parlamento bûne "bingeha demokrasiyê" û bûne "stûna neteweyî." Gelên mezin, her dem bi şivantî û serdariya kesên çê payidar bûne. Şivan û serdarên çê jî, her û her bûne rêkûpêkî, bûne xîreta gelê xwe.

Dîroka Kurdistanê, di ava xêşimî û reştariya demsalan de piraniya caran rêçikên ronahî vekirine. Mixabin ev rêçik nebûne rêbûwar. Rêçik qutber bûne û ew ronahî jî, bi nicalkeysîyê mezin, bi derfêhatiyê nemirovanî hatiye tefandin. Têvger qels û misrî, bangê bi awazek korîk berdewam kiriye. Lê îro!.. Bi teqandîna fişekan pêşî, ku berî 15 salan dengê wê kete kerika dijminê hov!.. İro heger berdêl pir giran be jî, giştî bûye qonaxake pir bilind ku bi navê "avaniya demokrasiyê" û "stûna neteweyî" tê şîrovekirin. Êdî, gulbengî û gulbijêkên li ser mexetelên virde û kêlên bênav, di nava tevgera civata cihanê de, bi rengemêrî xuya dikin. Serderiya şarezayî û şivantiya bi çognên zanistî, bû sedema gavavêtinên ber dewletî. Lewre jî ji Parlamentoya Kurdisatanê ya li Derveyî Weleta, hêvî ew e ku biryarên ku di civîna giştîya 4'an de hatine standin, gav bi gav di hêla destûrî de pêk bên. Ya herî girîng biryara "bingeha rastmaliya neteweyî" ye. Ji bilî vê, di hêla saziyên kurdî de, ku di riya şoreşa kurdî de li hemberî gelê xwe, li hemberî dîrokê berpirsiya xwe bînin cih, destûr bête çêkirin. Destûra çapemeniya kurdî jî bête çêkirin, li gorî daxwazên hemdemî bê meşandin. Ji bilî van tevan, pêwistiya mezin li pêşiya PKDW'ê heye. Di seferiya vê şoreşê de, her kurd barê xwe hilgire. Dîroka kurdan, yekemîn car e ku, berxwedana neteweyî bi rêberiyê xurt didomîne. Lewre jî, hewceyî destûra leşkerî bi firehî derdikeve hemberî me.

Hêvî û daxwaz, bi giştî û firehî di nava Kongreya Neteweyî de cihgirtina kurdan e. Ew jî, bi têkilî û danûstandinan çêdibe. Li gorî ragihandinên rojê û taybetî, ew kesên ku berê xwe nedidane Kongreya Neteweyî, biryarên tevlibûnê, standine. PKDW, hewl dide û têkiliyên xurt datîne. Çalakîyên berî niha, yên di bin serokatiya Birêz Yaşar Kaya de hatine kirin, mînakên baş in. Lewre jî xweziyê cih daye hêviyê... Hêvî jî mezin e. Hêvî her û her dergehê xêrê ye.. Lê, tu caran xêr bê berdêl nekete destên kesan... Dîroka Kurdistanê, li ser rûpelên spî û bi pênuşên zêrîn tê nivîsandin.

Ji ber ku nivîsa Lerzan Jandîl nekete destê me, me ya Medenî Ferho di şûna wî de weşand.

Ev kaset a Şivan ji sala 1992'yan ve hatiye amadekirin, lê heta niha nehatubû belavkirin

Nazê:

Kaset a dawîn, lê ne ya nû!

Kaset a Şivan a dawîn bi navê "Nazê" derket. Kaset ji aliyê Şirketa Ses Plak ve hate belavkirin. Her çend ev kaset a Şivan a dawîn jî be, ji ber ku di sala 1992'yan de hatiye amadekirin, ne ya nû ye. Lê ji ber ku kaset nehatubû belav kirin, dîsa jî Hazê kaseteke nû ye. Ev kaset, ji stranên gelêrî pêk hatiye. Li ser bergê kasetê kurtejiyana Şivan û gotinên helbestan bi kurdî û îngilîzî hatine nivîsandin. Wê di nava çend rojan de, CD'ya kasetê jî derkeve.

Kaset ji aliyê muzîkar Oğuz Abadan û Zahid Brifcanî ve hatiye tomar kirin. Di amadekirina kasetê de muzîkarên profesyonel wekî Ekrem Sökmen, Deniz Selman, Halil Karaduman, Samim Karaca, İsmail Derker, Celal Bağlan û Fikret Dağ xebat kirine.

Beriya niha bi çend mehan, kaseteke Şivan a bi navê "Ya Star" derketibû, û di bingeha wî kasetî de Şirketa Ses Plakê bi destûra Şivan û muzîkarê kurd Dilşad Saîd hin guherîn çêkiribûn, lê di dawiyê de Dilşad Saîd nerazîbûna xwe ya ji bo vê guherînê anîbû ziman û di hevpeyvîna ku di Azadiya Welat, di hejmarê yekan de derketibû, bi van gotinan gazin dikir:

Kaset a Nazê, ji aliyê muzîsyen Oğuz Abadan û Zahid Brifcanî ve hatiye tomar kirin. Di amadekirina kasetê de muzîsyenên profesyonel wekî Ekrem Sökmen, Deniz Selman, Halil Karaduman, Samim Karaca, İsmail Derker, Celal Bağlan û Fikret Dağ xebat kirine.

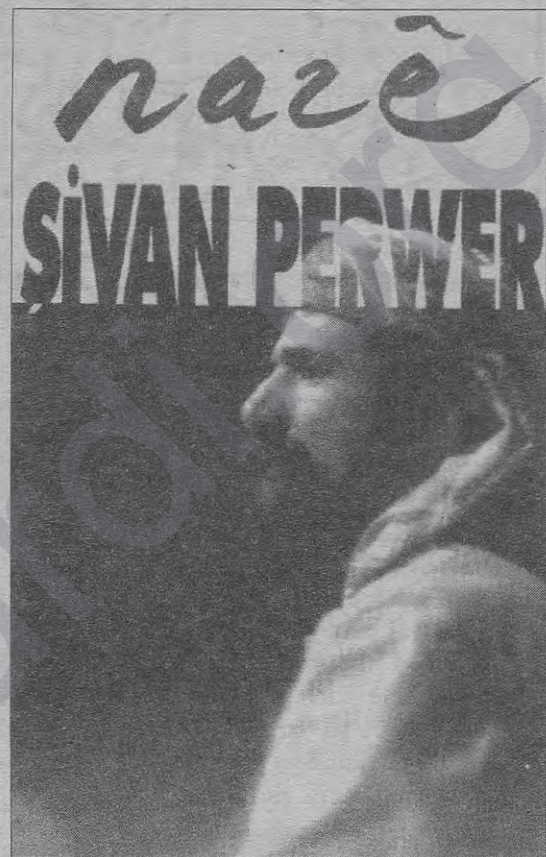
"...min awazên kasetekê ji bo Şivan Perwer afirand ku yekemîn car ev awaz bi şeweyeke nûjen ji bo stranên kurdî bîn danandin û mawey sê mehan ez xerîkî vî karî bûm... Lê mixabin ku Şivan ew kaset şandiyê Tirkiyeyê û ji hinekan re destûr daye ku bi şeweyeke tîcarî bê tomar kirin... ji bilî strana "Ya Star" û "Bêje Heval" muzîka tevahiya kasetê diguherînin. Lê mixabin ku navê min li ser kasetê her maye..."

Li ser van gotinên Dilşad Saîd, dema me dîtînin Şivan xwestin, piştî ku got ez naxwazim bikevime nav polemîkan, ev li gotina xwe zêde kirin:

"Dilşad di warê siyasî de tune ye, sifir e, lê hunermendekî pir mezin e... Eger ev gotin, gotinên wî bin, ew dikare her gav di warê siyasî de xetayekê wer bike; dîsa jî jê neaciz im. Lê ev

tişt ne rast e. Min û Dilşad, me xebateke baş kir û tiştên wî, bi min jî pir xweş hatin... Ez gelekî spasiya wî dikim û her gav jî wekî birayekî ezîz lê dinêrim. Muzîka me li Stenbolê guherandin, tu sûcê min tê de tune ye... Kaset çer gihîşt destê min, ez jî li vira bi qasî Dilşad aciz bûm..

Min direkt ji wan re got; vê muzîkê wanî dernexin, ez naxwazim, ez nikarim lê guhdarî bikim. We keda me mehf kir û berda... Ez dixwazim; kaset wekî ku min û Dilşad çêkiriyê derkeve.. Û di çapa duyemîn de wekî min û Dilşad derxistine. Dilşad hunermend û birayekî ezîz e, gerek xwe aciz neke û hûn jî guh nedîn tiştên wer..."

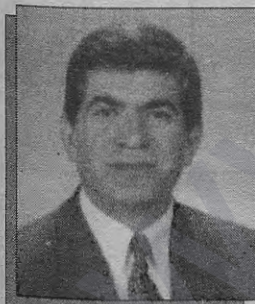

Di kaset a Nazê de ev helbest hene: Nazê, Hoy Nazê, Lê Nazê, Nazliyê, Cihan, Qimil, Nemire Lawik, Xora, Xalo, Kanî, Leyla, Ximximê.

RAHMÎ BATUR

Me kostek qetand

OSMAN ÖZÇELİK

Di jiyana mirovan de rojên taybet hene. Hin roj hene di her salvegerê de tînan bibîranîn, hinek jî bes di wê rojê de bi merasîmekê tînan derbaskirin. Roja destgiriya rojê girîng e. Biryar dayîna jiyaneke nû ye. Ji bo wê rojê merasîmeke biçûk tê lidarxistin û pişt re tê jibîrkirin. Roja zewacê ne wisa ye. Merasîma wê jî bi helahela ye û di her salvegerê de, biçûk an jî mezin şahiyek, bîranînek çêdibe. Di jiyana mirovan de gelo zewaca bi def û zirme; kêf û dîlan girîng e, an roja biryardayîna zewacê?

Kurd, gelekî bişûndemayî, tê zanîn û tê gotin ku "kurd qîmetê nadin rojên taybet yê şexsî. Di jiyana civakî de cihê zarok û jinan ji ber çavan dîr e."

Na, ne wilo ye.

Di nav kurdan de mirov, gelek bi qedr û

qîmet in. Ji roja ku zarok dikeve rehmê dayikê û heta dikeve bin axê, di her pêvajoyê de xwediya rojên taybet e. Ji van rojan yek jî "roja destpêka meşê" ye. Kêm-zêde her zarok di navbera deh mehî û çardeh mehiya xwe de, dest bi meşê dike. Min nebihîstiyê ku di nava tu gelan de ji bo destpêka meşê, merasîmek pêk-tê. Kurd, ji bo roja destpêka meşê, şahiya "Kostek Qetandinê" pêk tînin.

Di vê rojê de diya zarok, xwe û zarok dixemilîne. Mal, der û dor pak tê malaştin. Zarokên malê yê mezintir û zarokên cîranan li malê tînan ba hev û din, her du lingên zarok bi pêş de dirêj dibe; xwas e, bi tayekî xav her du pêçiyên lingan ên girekê bi hev û din ve tînan girêdan. Ji êmişan; nok, gûz, behîv, qizwan, sadan, mewîj, bastêq, şekir, tûyên hişkirî, li malê çî hebe, ji her beşî mistekê dixin dawa zarok. Paşê, ji zarokên din yek, bi destekî, tayê xav kaş dike, diqetîne, bi destê din mistek êmiş direvîne û baz dide, direve. Zarokên din jî êmişên mayînan direvînin û diçin.

Kosteka lingên zarok qetiyaye, di dawê de êmiş jî nemaye. Ew jî radibe ser lingan û bi gavên xwe yê biçûk dide ser pişt a

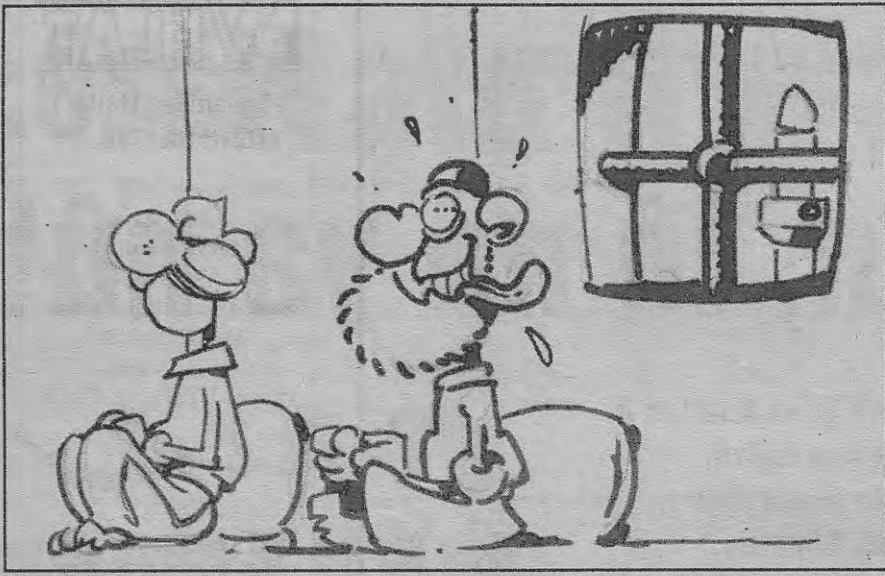
zarokan. Dimeşe, diçe...

Ku zarok nikaribe bibeze, rojêke din qetandina kostekê tê ceribandin.

Ev roj wisa, bi şahiyekê biçûk, belê bi wate derbas dibe. Ew roj tê jibîrkirin. Ji zarok re jiyaneke nû dest pê dibe. Êdî zûtir dikare xwe bigihîne xwestekên xwe, dikare zûtir xwe ji xetereyan bi dûr bixîne, xwe biparêze. Serê zarok rabûye ser laşê wî û êdî mêjî bûye serwerê laş. Bergeh û dîtina çav fireh bûye. Roj bi roj ling xurt dibin, dikarin laş hilgirin. Tîrsa kûtbûyînan û bawîmayîna jî nemaye. Ev merasîma hanê şahiya van tiştan tînan ziman.

Kurdên ku bi hezar salan li erdê, serî di berde, bêtaqet mane, gelek caran ceribandînan rabûna ser lingan kirine. Carinan bi ser ketine û carinan jî tîk ve çûne.

Îro em dibînin ku gelê kurd kosteka xwe bi xwe qetandiyê. Gelê kurd rabûye ser lingan, bi hêz dimeşe. Dixwaze xwe bigihîne neteweyên din. Wekî gelên dinê, sazûmanên xwe ava bike. Ketine dîv jiyaneke bi rûmet. Di dawiya sedsala bîstan de me kostek qetand. Xwedê ji me û sedsala bîst û yekan re mezin e.

Xalê Zahir

Di sala 1993'an de, li Girtîgeha Bayrampaşaya Stenbolê, hevalê kalî 80 salî hebû. Hevalan jê re digotin "Xalê Zahir." Hevalêkî kêfxweş û li ser xwe bû.

Rojekê dîlên şer hemû dikevin rojîya birçîbûnê, Xalê Zahir jî dibêje: "Îlahî ez jî gerek e bikevim rojîya birçîbûnê." Heval jê re dibêjin: "Xalê Zahir, tu nikarî birçî bisekinî, tu kal î." Welhasil, Xalê Zahir jî dikeve greva birçîbûnê. Grev wê du rojan bidome. Şeva greva birçîbûnê ya yekemîn Xalê Zahir nayê xuyakirin. Heval gişt lê di-

gerin, lê wî nabînin. Hevalek, bangî hevalên din dike û dibêje: "Heval heval werin! Xalê Zahir li ser cihê xwe ye û nen dixwe."

Heval hemû şaş dibin û tevde diçin ser cihê Xalê Zahir. Xalê Zahir jî, wan dibîne, lê li xwarina xwe devam dike. Heval jê re dibêjin: "Xalê Zahir çi dikî? Tu çima nan dixwî? Tu neketibûyî greva birçîbûnê?"

Xalê Zahir jî bi ken bersivê dide: "Welleh lawê min, mele bang da û bi şûn de min nan xwariye!"

YUSUF YALAVUÇ

Bav û Kur

Rojekê bav û kur diçin neçîrê. Di neçîrê de, roviyekî dikujin. Bav jî kurê xwe re dibêje:

"Kurê min, emê herin gund. Di civata gund de ezê bibêjim min roviyek kuşt, boça wî sê metro bû, eger bawer nekirin, tu carekê bikuxe. Ezê bibêjim du metro bû, dîsa bawer nekirin tu bikuxe."

Lawê wî "Erê bavo", dibêje. Kur û bav lê dixin, diçin civata gund. Di civatê de hinek gundî xeber didin, car caran jî derewan diavêjin. Dor tê yê me. Bavê lawîk dibêje: "Hevalino, hûn bawerî bi Xwedê bin, min îro roviyek kuşt, boça wî sê metro bû."

Lawîk lê dînihêre ku kesekî bawer nekir, dikuxe. Bavê wî kin dike, dibêje: "Na lo, du metro hebû."

Law mêze dike ku kes bawer nake. Dîsa dikuxe. Bav dîsa boça rovi kin dike: "Metroyek bû.", dibêje.

Li dû xebardana bav, tavuk (glawîk) difire qirika lêwîk û kuxuk pê digire. Dibe "oho, oho"ya wî û nasekine. Bav dibêje: "Boça rovi niv metro bû, bîst santim bû... Pênc santim bû." Mêze dike lawê wî dîsa dikuxe. Îcar bav hers dibêje: "Malkambax ma boça wî roviyî qet tune bû?!"

EYÛP DEMÎR

Xizir bireve

Mirovêkî pir feqîr û belengaz hebûye. Gelek zarokên wî û bi tenê kereke wî hebûne. Bi wê kera xwe diçe daristanê, êzingan li kera xwe bar dike û tîne bajêr, difiroşe. Ew îdara zarokên xwe bi wî awayî dike.

Rojekê dîsa li kera xwe êzing bar kirine û ji daristanê vedigere. Lê belê di rîyeke pir xerab re derbas dibe. Rê mîna pira selewatê bûye; rîyeke pir teng, yek pê û li biniya rê jî, geliyekî pir kûr

hebûye. Wexta ku tê, piyê kera wî dişiqite û ker hinekî hot dibe. Belengazê êzingan, mecbûr dimîne gazî Xizir dike. Ji aliyekî ve "Ya Xizir, ya Xizir" dibêje û ji aliyê din ve jî, dest diavêje kerê ku ker di gelî de neçe xwarê.

Dike, nake ker nayê zeftkirin, difikire û dibêje hema ker çû, qet nebe bila tiştêk bi Xizir neyê û dibêje:

- Xizir bireve, ker hat....

AHMED BAZIDÎ

XELAT...

XAÇEPIRSA BIXELAT (12)

XAÇEPIRSA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
E	R	E	B	I	A	S	A	N	I		
A	G	R	O	N	A	K					
T	S	A	L	I	T	B	O				
E	T	Û	N	A	R	I	N				
E	Z	T	P	L	O	A	I				
D	I	A	E	D	A	K					
N	A	P	I	Y	A						
Û	R	A	S	P	E	R					

Bersiva Xaçepirsê (10)

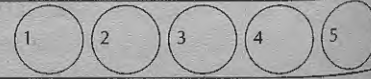
Xaçepirsa me bixelat e. Di 15 rojan de çî bersiv bigihîjin me, emê wan binixînin û bi rîya pişkê li 10 kesan belav bikin. Xelata hejmara me ya 12'an kasete Şivan Perwer "Nazê" ye.

Jêrenot:
Ji bo ku bersiva we bê nîrxandin, divê hûn "Peyva Veşarî" di nava qutiyên li bin xaçepirsê de binivîsin û tevî adresa xwe ji me re bişînin.

Kesên ku xelata xaçepirsa 10'an kitêba Sadîk Hîdayet "Kundê Kor" qezenc kirine: Abdi Taşkın/Bartın, Evin can/Izmir, Gökmen İldeniz/Adana, Filiz Yücel/Diyarbakır, Mehmet Yıldız/Diyarbakır, Rênas Hêvîdar/Elbistan, Aydın Ösün/Adana, Ömer İlhan/Mardin, Murat Kaya/Bartın, Ali Ayaydın/Ağrı

Roman Nivîskarekî kurd (wêne) Taybet	Metod Gertafekê nebi-navkirî	Oksîjen Kar	Di felsefeyê de raman	Sema Pûşiyek	Çerçîti
			Mercek Kin-nivîsina kilomêtre		
Beşek ji mil Sembola terbiyûmê			Mêrxas Pêxember ek		
	Kin-nivîsina litreyê	Notayek Şervan		Kor Xweya asitê	
Kincek Sebeb			Navek Xerîb		
		Navek Beyreq		Sembola nikelê	
Operasyon	Hînd-Ewrûpî Navek		Xwedê-nenas		
Dîn Hidrojen		Textê qalind			
	Xîyanet				

PEYVA VEŞARÎ

37 can de dewe mûçî ve saybî

Nijdiya hîre asmyo Sêwaz de dewle kirmanço sero heşining ke bena hed û hecave xo çîno. Heto jûra kuno dewo qelfe qelfe beno erzeno jindan îşkence keno, vano dewane xo tal kene, heto binraçî eke kerd tal wejdane vane tese PKK vez zemanê. Na politîka newî niha waxtoke Sêwaz de 37 hunermendan

Tewî eke Sêwaz bi 1920 çî eno insan ve-
tî. Waxtoke temelê dewleta tirkî newde ez-
jiyane Atatürçü heto jûza kurmanco sezo
tulê tule dubazay virastene. 1920 de Atatür-
çi vanda Miço Axa, Diyap Axa, Hesên
Xeyrî jûçî Koçgirma vanda Axmed Ramîz
berd kerd mebûs. Atutürçî hergu çî kerdbî
hazir. Ankara de dasese eşkere ewe kince
kirmanco xemelna dayî emre Hesân Xeyrî

di dumare 7-8 seziçi xemelnay boyna lewe
xo de fetelnay heto jûzo eve ni dûvaro me-
bûsî qan kesdî heto binraçî. Nurettîn Paşa
be Eşqîya Osmano deng rusna Koçgiri ser.
Ordiye miştî ze çek çekayî kut Divrigî-Za-
ra-Ûmraniye mal milk talan kerd, gome
uzay de are doman pil nevake qir kerdî.

Nika çî na politîqa dewleta berdevam
kena. Heto jûra mebûso bena lawe xo, erê
yino qewete cene welate ma vêsne. Tawî
eke xayînê ma nebe dewleta tirkî çî niya ret
ret îsone ma qir neken, dewonê ma, bironê
ma, sukonê ma nevêsnena. Rey niyadezme
waxtoke Botan de vêsây dewî, birî CHP be
DYP ra hukümet bî. Onca eke Şirmex, Lîce,
Dêrsim vêsanî, partî hukümet bî. Heto jûza-
ke mare ni qedayî kerdî, oncaçî eke ma rey
da nîno ri cene yane qewete cene dayîna zaf

kisene, vesnene.

Kamar Gencî 91 ra nat hukmato debî, çî
qedeke bi pezo ame Kurdistan ser. Gonî ze
lesez Şiye nijdiye 3000 dewî bi tal,
4.000.000 îsone ma bi goçer, oncaçî mame-
kiyera 5900 rey Kamer Genç re vejîya. Jû-
ke xayînê kesde toke dest kerd mianera o
tenena zaveş sono. Mesleya Sêwaz çî hene-
na. Îsonê Mamekiye rey daci yîçî dewete
guzela dene Sêwazî keno tal. Ez yî xayîn re
taw nevon, xayîn xayîn o. Ma yîyeke rey
do nîno rey qafika xo bizere wezte di des-
tonê xo, gos vijdane xo seneşe eke vijdan
mendo. Yaçî rey seze jazo dazû kam nîno
qebûl keno, yaçî Xizir Paşayê Sêwaz ra
qeyr kame, miyaze nîne qebûl keno gulan-
ge dane ci.

KAZIM TÎMURLENG

Televîzyona MED'ê û saziyên kurdan

Iro gelê kurd şer dîke û bîngeha wî şerî
li ser rastî û heqaniyetê ye. Her wisa
tevgereke xurt tê meşandin. Kurd bi şer
re saziyên xwe jî dadimezirînin.

Bi taybetî, TV'ya Medê
îroj di jiyana kesên kurd û şo-
reşgerên Tirkîyeyê de tiştêkî
giring û mezin e. Lê mixabin
televîzyona Medê di rewşa îro
de xwedî pir kêmasî û çew-
tiyan e.

Em karin bibêjin TV hîn nû
ye, hîn zarok e. Gelê kurd di
dîroka xwe de ji aliyê çapeme-
niyê (rojname, kovar, pirtûk)
ve xwedî tecrûbe ye, lê di wa-
rê TV'yan de xêşim e. Derfe-
tên wî hindik in. Buhaya we-
şana TV'yê giran in û hwd.

Çiqasî ev raman û dîtin rast
bin jî, heqê her kesê kurd û ke-
sê şoreşger heye ku karibe rexneyên xwe li
TV'ya kurdî bigire. Di vî warî de ez karim
der heqê du bernameyan de dîtin û rexneyên
xwe bibêjim.

A yekemîn: Pêşkêşvanê programa "Got û
bêj"ê Eyüp Burç e. Ev heval ne bi kurdî û ne
bi tirkî baş dizane. Di vî warî de kesên wekî
Günay Aslan û Dilbixwîn hene. Çima van

bernameyên girîng didine vî hevalî, bi rastî
ez pir meraq dikim. Ev heval ji roja ku
TV'yê dest bi weşanê kir û heta îro, di karê
xwe de bi pêş neket. Jixwe a pir girîng ew e
ku, em qet tiştêkî nizanibin
jî, her roj em ji roja berî,
baştir bin.

A duyemîn: Programa
"Kenêreş" e. Van hevalan
jî, mirov dibêje qey di jiyana
xwe de carekê jî li filme-
kî, şanoyekê, an jî skêçeke
komedî temaşê nekirine.
Erê mafê kesî tune ku bibê-
je bila wekî Şarlo bin. Lê
hema ev qas jî kêmasî û er-
zanî nabe.

Ji ber vê ez dibêjim, di
dema îro de, televîzyon di
warê zanyarî, hunerî, çandî,
propagandayê de pir girîng
e. Di dîroka me de ev derfeta mezin yekemîn
car ketiye destê me, divê em baş bi kar bînin.
Pêwist e ku di her warî de em jiyaneke nû û
xweş û rast û bi rûmet ava bikin. Pêwist e ku
her xebatkarekî TV'yê wekî gerilayekî
jêhatî û bi huner be. Hemû saziyên me bi
kedeke giran û bi rûmet ava dibin. Divê ku
her mirov mafê vê keda xweşik bide.

**Heqê her kesê kurd
û kesê şoreşger
heye ku karibe
rexneyên xwe li
TV'ya kurdî bigire.
Di vî warî de ez
karim der heqê du
bernameyên de
dîtin û rexneyên
xwe bibêjim.**

Li karistana tûxlayan L kurd bi saxî têne biraştin

'Ne ji van karxaneyên tûxlayê be, emê ji nêzan bimirin. Lê me dixebitînin jî, dîsa em dimirin. Ji ber toz û zibilê.

Ez 3 sal û nîvekê şixulîm. Niha ez ji ber gurçik û mêdeya xwe nesax (nexweş) im. Mafê sîgorteyê nadin me. Firinên tûxlayan pir germ in. Em di germahiya 80 pileyî (dereceyî) de kar dikin. Em bi saxî têne biraştin.'

Turgutlu, navçeya Manisayê, nifûsa wê nêzikî 100 hezarî ye. Li dora 20 hezarî jî kurd lê dijîn. Taxên ku kurd lê dijîn ev in: Îstasyon, Topsahası û Bozkurt.

Di nava 5-6 salên dawîn de, li gorî gotinan nêzikî 5 hezar kurd li Turgutluyê bi cih bûne. Kesên kurd li vê navçeya herêma Egeyê van karan dikin: Bi taybetî di karxan û karistanên tûxlayan de dişixulin, çandin û çinîna fêkiyan dikin û li bazarên jî wekî esnaf jiyanê xwe didomînin.

Li navçeya Turgutluyê, li dora 100 Karistanyên tuxlayê hene. Navê hinekan jî wan: Mekan Blok, Kudret Blok, Has Blok, Dolar Blok, Dağ Blok, Bağ Blok, Örtop Blok û hwd..

Li her karxaneyê li dora 50'yî mirov dixebitin. Bi piranî jî, xebatkarên wan kurd in. Li van Karistanyên tûxlayan jin û mêr koletiyê dikin. Binêrîn kedkarekî kurd Mihîr Güleryüz çî dibêje:

- Ne ji van Karistanyên tûxlayê be, emê ji nêzan (birçinan) bimirin. Lê me

dixebitînin jî, dîsa em dimirin. Ji ber toz û zibil. Ez 3 sal û nîvekê şixulîm. Niha ez ji ber gurçik û mêdeya xwe nesax (nexweş) im. Mafê sîgorteyê nadin me. Firinên tûxlayan pir germ in. Em di germahiya 80 pileyî (dereceyî) de kar dikin. Em bi saxî têne biraştin.

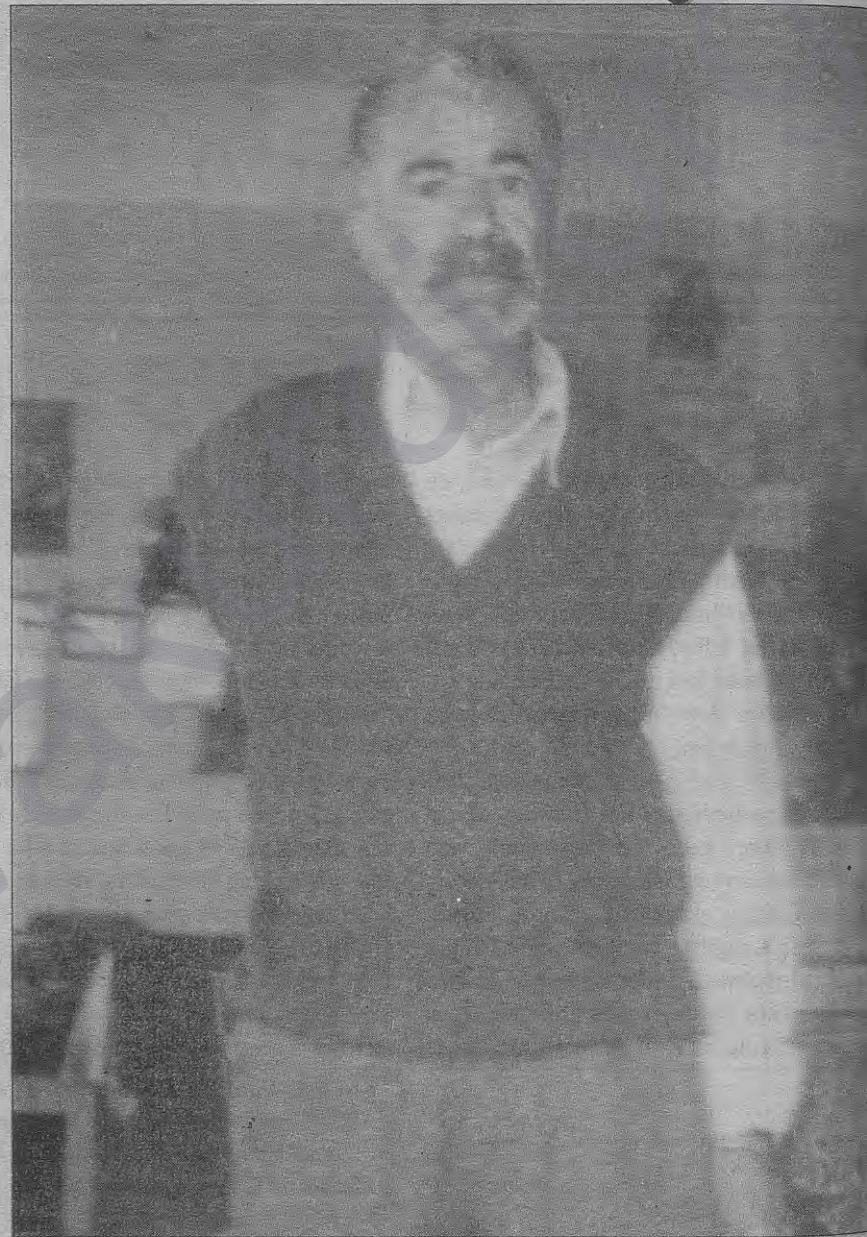
Di van Karistanyên tûxlayan de, yên dimîrin jî hene û yên tilî an jî destê wan qut dibin jî, hene. Yek ji van apê Hesen e (Hasan Oğuzhanlı).

Bi eslê xwe ji Amedê ye. Kêfa wî pir jî Azadiya Welat re hat û çavên xwe girtin, devê xwe vekir:

- Tu dibînî min piyê (milê) xwe winda kir. Piyê min kete ber valsê. Vals, mekîneya ku axa dibe tûxla, di hêre. Ez li Karistana Yavuz Blokê dişixulîm, min tazminat jî nestand.

Li gorî kurdên li Turgutluyê dijîn, niha kargerîya Karistanyên tûxlayan nema karkerên kurd digirin. Sedem jî ew e ku, dibe ku ew kes endamê PKK'ê bin. Lê çawa der heqê wan de lêpîrsînê çêdikin, ne diyar e. Bes tê zanîn ku lêpîrsîn çêdibe.

FEREC KURÊŞIVAN

Hesen Oğuzhanlı (Amed) gava ku li Karistana Yavuz Blok de dixebitî, milê wî kete ber mekîneyê û jê bû. Wî tazminat jî ji karistanê nestand.

Li Karistana Örtop Blok ya li Turgutluyê, kesên kurd, jinûmêr bi hev re dixebitin. Hem jî bêtî ku tu teminateke wan hebe. Di gel vê rewşê kambax, xwediyên karistanan kurdan nagirin kar. Dibe ku ew kes PKK'yî bin!

